

CĂMERE DE DOR

METAFIZICĂ ȘI POEZIE

4

PARIS

REDACTORI : VIRGIL IERUNCA ȘI CONSTANTIN AMĂRIUȚEI

E. LOVINESCU

J U R N A L

"Caetele de Dor" își deschid paginile de față cu o operă pe care literatura română o așteaptă de mai bine de un sfert de veac: jurnalul criticului E. Lovinescu. Punerea în lumină și la îndemâna timpului a acestui jurnal înseamnă o dată în istoria literaturii naționale. E. Lovinescu e un stâlp de cultură, un ctitor de gust și un îndrumător de noblețe. Pentru că noblețe se cheamă pasiunea lui pentru frumos, atenția lui față de oameni, timpul lui dăruit oamenilor. Oricine putea să intre în casa acestui arhitect disponibil și casa lui era a oricui venea să primească, primit fiind. La omenia românească, a locului, E. Lovinescu a adăugat stilul unei reale civilizații occidentale. Și casa lui devenise ceva între salon și biserică. Ai-l închipui mereu ca pe un ciudat personaj din Bernanos "un curé de campagne" care oficiază într'un salon literar tocmai în inima Bucureștiului. Și închipuirea nu mi se pare nepotrivită pentru că E. Lovinescu investea situația literară cu adâncimea unei imense obsesii de adevăr. Literatura era pentru el o taină: cea de a opta. Pentru a o sluji, E. Lovinescu n'a acceptat niciun compromis moral, n'a făcut nicio concesie periferiei omenești. Sărac și modest, la adăpost de posturile academiei și universității pe care criticul le-a ocolit din competență științifică, polemizând nu totdeauna cu adversarii ci și cu farisei culturali, E. Lovinescu s'a salvat etic prin și din cauza literaturii. El i-a stors acesteia un stil de viață și viața lui a devenit stil. În ciuda întâlnirii, agitației, cu cei ce scriu, vorbesc și se pierd pre vorbele lor, E. Lovinescu și-a păstrat neclintită, vrerea de singurătate. Aspectul monden al trecerii lui printre oameni, nu e decât singurătatea care se neagă aparent, pentru că să se afirme indirect în absolut. E. Lovinescu a trăit la modul etic datele ambigui ale esteticului. E. Lovinescu rămâne pentru noi ceea ce mulți nu pot vedea din cauza unei păături de ceață, de prejudecăți și de rea credință: o autentică prezență românească.

VIRGIL IERUNCA

D. Camil Petrescu mi-a citit piesa sa *Liebeslied*⁺ Marți 4 Septembrie 1923 - două tablouri și jurătate din patru. (Lipsește începutul și sfârșitul); piesa voluntar neorganizată, pentru a simula o lipsă de tehnică în gustul avangardei literare. Plecând de la idea centrală a unui Don Juan (de resurse de altfel infinit mai modeste) desfigurată ce pătimește, autorul și-a deviat subiectul într'o satiră a galan-

teriei sentimentale ce s'or pater reduce la formula: nu îți galanți cu damele! Desfigurându-se într'un duel pentru o femeie, eroul suferă apoi de la acea femeie, pentru jertfa pe care i-a făcut-o din galanterie... Scene în amănunte (...) și nuanțe fine - fără amploare însă, mărunte și chiar banale (autorul se crede totdeauna nou!). Finalul e dulce; se aranjează; eroul se retrage în pictura lui (despre care nu știm alt nimic); trebuie un final tragic, în orice caz tare ca să illustreze intenția antiromantică.

În trecut D. Ilarie Voronca.

+

Miercuri 5 Septembrie 23

L. Cellarienu aduce patru poezii de dragoste: Pe banca veche, În ceas de toamnă, Îngâetoare, Căderea frunzelor. Prima lui încercare în acest gen. Într'un alt caz e rânduit volurul lui scris.

D. Dianu-Coresi îmi lasă o năvelă indiană "Legenda răsăritului".

Încolo Ramiro Ortiz, mussolinist convins chiar în chestia conflictului italo-grec.

Camil Baltazar, sinistru; Ilarie Voronca candid și pueril; Valerian, veșnic o dilemă.

Scurtă plimbare în Cișmigiu cu aceștia trei din urmă.

+

Joi 6 Septembrie 23

M. Iorgulesu deschide; urmează masivul, realistul și totuși fantezistul (vezi Atheneum) Rebreanu; Brăescu, F. Aderca, Baltazar; prezența și insistența lui Rebreanu împiedică pe Brăescu de-a citi două schițe și mai ales pe Baltazar, venit cu poezii noi și cu zece năvele (!). Pe urmă o preambulare în Cișmigiu. Foarte isteț Aderca face critica Ideii Europene.

Seara la masă

Camil Petrecu aprobă zgomotos idea acestui mic ziar și-i determină la por-tée. La masă Camil Petrecu, Agepsina Macri și directorul Valjean: - omul de o bunătate rară, nu poate rezista niciunei cereri. Fiecare stoarce ce vrea de la dînsul; Agepsina aprigă de bani, Camillo nevoiaș obține avansuri, iertări de sume luate, reluări de piese, viitoare reprezentări: e vorba de Actul Venețian, pe care vrea să-l joace Agepsina, aici și în turneu și de Liebesliedul problematic. Lectura tabloului II din Liebeslied: o declarație de amor puerilă și eternă ce atrage observația lui V. : există oare amorul acesta declamator? Există; suntem vai! noi lipsiți de această coardă, dar mai e de vină și literatura! - O situație interesantă în piesă (toți compătimeșc pe o fată pentru că logodnicul și-a pierdut un ochiu bătându-se în duel pentru dînsa - și nimeni nu-l compătimește pe dînsul) ni-aduce aminte de o scenă de la Paris la 1914: o doamnă văicărindu-se că bărbatu-său a plecat pe front, lăsând-o singură - și nicio compătimire pentru cel plecat. Egoism feroce foarte natural.

+

Luni 12 Septembrie 23

Seara la masă Valjean, Petrovici și Don Camillo. Valjean, masiv și bonhom, își închipue că totul era aranjat pentru a se juca ceva din Petrovici: se oferea cu candoare să-i reia... Sărutarea! Petrovici, profund antipatic ca totdeauna prin o evidentă suficiență, trădată nu prin lauda de sine - căla Don Camillo - ci prin atitudinea superioară, luări de prerogative. Egoismul feroce i se vede din lipsa oricărei politeți; pentru nimic în lume n'ar oferi o țigare sau un chibrit nimănui!

Don Camillo inexistent și tăcut.

+) Primul titlu al piesei Lioara.

Joi 20 Septembrie 23

Lectură bogată.

Vladimir Streinu citește o poezie Hermafroditism - cu nu început și final în stil "barbian" - o strofă la mijloc "mièvre" și alta nearmonică.

Brăescu citește două acte din "Viola": actul întâi (...) al doilea tampon - în 20 minute condensează trecerea de timp a unei nopți. Lucrul minunat, pare totuși că nu comunică la acest sciitor prin excelență comunicativ.

Alice Soare își aduce sculptura sa inexpressivă; în loc de versuri are un câine lup. Hortensia Papadat-B. vine inopinat. Camil Baltazar își recitește ultimele poezii. Seara Camil Petrescu par'că mai umanizat - deși va scrie un Shakespeare! un Beethoven! un Kleist! va realiza ceea ce n'a izbutit Eftimiu. Până atunci scrie pe Radu și Liocara! Imi vorbește de Săptămâna, revista lui de clasă.

+

Luni 24 Septembrie 23

Ilarie Voronca vine după o boală mai lungă; Sanda Lovilă, înainte de pleca din nou la Pitești: se recitesc pasionatele "Așteptări", în care pe lângă elementul decorativ mai intră și un element de pasiune. H.P. Bengescu. Seara Don Camillo ce îmi face inutile remușcări: vorbește categoric de "excepționalele sale calități" (i-am răspuns că-i mai excepțional Magnificentius); de condițiile ce va impune: Actul Venetian nu se joacă decât cu Radu și Liocara! etc... un ultimatum în regulă... Admira "priceperea" unui tânăr prieten venit să-i asculte piesa. În ce constă priceperea? I-a găsit actul I bun, actul II frumos; III admirabil; IV sublim!

Azi pe drum, Evolceanu îmi declară că nu înțelege nimic din ce scriu, din cauza termenilor tehnici și a neologismelor!

+

Duminica 28 Septembrie 23

F. Aderca, G. Lurnu, Hortensia Papadat-Bengescu, W. Miller, Vladimir Streinu, G. Rotici, Al. Stamatiad, Camil Petrescu, Beba Delavrancea, Emile și Riri Gibory, Zoe Verbiceanu, Valerian, Holban, Sanda Lovilă, Iza Sion, Cioculescu.

Inceput laborios; luminat doar printr'un duel între Stamatiad și Cioculescu în privința lui Lacedonski: arândoi epici. Zoe Verbiceanu citește două acte din Ocotitorii lectură rea, piesă plată, neteatrală, pe alocuri trivială. Camil Petrescu citește un articol slab despre Baltazar, cu controverse Lurnu face procesul poeziei noi!

La masă: G. Lurnu, H.P. Bengescu, Camil Petrescu.

Vladimir Streinu face o intrare sinistă, tăcere turmentată și congestionată. Trebuie să se întâmple ceva cu băiatul acesta!

+

Marti 6 Noembrie 23

B. Fundoianu își aduce ichietudinea; de și e nedelicat de a se adresa tocmai la mine, e totuși delicat în scrupulul cu care se adresează: vrea o sumă forte de la Valjean pentru Paris. Vai, trece peste scrupulele mele! Unde mai pui că piesa lui Aderca a fost respinsă (nu știu dacă nu prin persuasiune).

Vladimir Streinu se teme să nu i-o iau în nume de rău că a plecat Duminică fără rămas bun; e aceeași obsesie de a nu trece drept nebun.

Hortensia Papadat-Bengescu și Iza Sion.

+

Miercuri 7 Noembrie 23

S. Cioculescu, fecioară perversă, ager la minte.

+

Joi 29. Noembrie 23

Ramiro Ortiz îmi cere consimțământul să mă propună la Academie pentru un premiu - am acceptat deși nu-mi face nicio plăcere și-s sceptic. F. Aderca - Hortensia P. Bengescu - Ilarie Voronca vine cu poeziile lui Laniu. Brauner, tânăr pictor, rol mut. Citim din Salomea lui Aderca își citește un articol despre Sal.; citeșc și articolul lui Vinea. Citim poezii ridicule din Agathe Grigorescu.

Camil Petrescu.

+

Marti 1 Ianuarie 24

Tînărul Goran sub pretextul unui bilet de teatru se uită la mine un ceas. T. Vianu își aduce personajul grav și oarecum enigmatic. E pe cale de-a deveni dublura lui Gusti la universitate; discutăm atitudinea lui Furdoianu. Davidescu pretinde că cartea mea¹⁾ trebuia să apară acum 20 de ani. Profundă eroare! Cartea mea încheie și conchide - nu anticipează.

Rebreanu, inutil: doar pentru un volum.

+

Marti 8 Aprilie 24

Ion Barbu prelung! Îmi citește o poezie asupra cânelui Fox, de țigănie pitească. Băiatul acesta e grotesc și poseur. E ortodox. Declară că bunicul era țigan - deci vrea să facă țigănie literară: singurul poet e Anton Pan! O de-rezonare continuă deși mai lult din poză!

+

Marti 15 Aprilie 24

Hotărât Barbu e inocuat; mă ține două ceasuri (...). Citește Domnișoara Hus și apără pe Dna. H.P. Bengescu față de Dna Petrovici! Brăescu venit după rezultat (favorabil). Citește o schiță acceptabilă: Ceasul. Găsește poet veritabil pe Vlad. Streinu care-l (...) Dumnică.

I. Petrovici, guindé.

Barbu povestește scena dela Ministerul L. publice; când Petrovici i-a dat un bilet cl. III de tren.

+

+

Sâmbătă 10 Mai 24

Vladimir Streinu și S. Cioculescu se admiră mutual. Vor să-mi dovedescă că prima manieră Barbu e fără talent.

+

Luni 12 Mai 24

Vladimir Streinu și S. Cioculescu - discutăm despre importanța Sburătorului. V.S. califică activitatea mea ca "oportunistă, nu se explică, își rezervă dreptul s'o explice în "memoriile" sale.

Tînărul fierbe însă un venin foarte personal și i-l mai trece și lui Cioculescu.

+

Duminică 25 Mai 24

Sedință brillantă. I. Barbu citește o poezie, care place. O rupe, o declară idioată și pleacă. Tip anormal. Aderca citește cu mai puțin succes din Omul Descompus; Sanda Lovila o schiță slabă: Parodie. Brăescu citește cu mare succes din schițele vechi (rău apreciate la început) dar acum cu mare ecou. Discuții și lecturi (scrisorile lui (...)).

La masă H.P. Bengescu, N. Davidescu, Camil Petrescu.

+

Vineri 30 Mai 24

Vladimir Steinu, pe o căldură tropicală; crede că a trecut timpul necesar să se uite "oportunismul" meu.

I. Barbu reapare și el după necuviința de Duminică! Vine să prezinte scuze și pledează inconștientă. Aduce o poezie de două strofe.

Camil Petrescu își aduce modestia de totdeauna.

+

¹⁾ Gritice IX apărute la 25 Decembrie 23

Sâmbătă 14 Iunie 24

I. Barbu cu o poezie nouă, Omosexuală și cu părerea ce se schimbă de la începutul conversației la sfârșitul ei.

+

Joi 18 Septembrie 24

Sosit seara - dela prima prunblare pe Calca Victoriei aflu de la Stanatiad că Barbu e internat la Mărcuța.

+

Luni 24 Noembrie 24

T. Vienu reapare în sfârșit, cu un elogiu repede filat și cu cine știe ce rezerve mentale. Imi aduce opul său și merge la Fundație să-l dea și lui Petrovici: e un om de carieră. Sonda Lovilă.

+

Vineri 27 Februarie 25

I. Voronca însoțit de St. Roel.

Voronca își ia rămas bun; mâine pleacă la Paris. E aproape cu lacrimi în ochi. Un speech de despărțire - emoționant.

+

Marti 24 Martie 25

Camil Petrescu - conversație plină de modestie.

+

Duminică 26 Aprilie 25

Sedință interesantă. Ticu Archip citește Ca să poată muri; a lui Verghi - bucată excelentă; apoi (...) a Dnei H.P. Bengescu - impresie incertă la început, sgomotoasă la urmă când s'a știut autoarea. Brăescu două nuvele: Socoteala (țărănească, bună), Invitație (succes mare).

Silviu o schiță oarecare, insensibilă.

Poezii, Valerian și Nichita.

Mare lecție de morală a lui Valerian - pamfletarul Rebreanu împiedică pe Stăfănescu să-și citească piesa. Imi aduce Adam și Eva. Distribue Romante Prov.

La masă: Ticu Archip, Camil Petrescu, Ramiro Ortiz, Lircea Stăfăneșu.

+

Luni 27 Aprilie 25

Eternul Săineanu cu eternul dicționar.

+

Sâmbătă 2 Mai 25

Senzațională apariție a lui Ion Barbu care stă un ceas și-mi povestește toate fazele nebuniei cu o remarcabilă luciditate.

+

Marti 19 Mai 25

Hortensia Papadat-Bengescu ceai (Dna Ana Procopian).

Reapare Camil Petrescu tot atât de fat povestește succesul oratoric pe care l-a avut la Focșani, și eșecul dela Râmnicul S.

Serie un Danton, informat după cinematograf și după Lenôtre! Fat! Fat!

+

Vineri 22 Mai 25

La Academie. Atât de insuficientă comunicarea lui C. Rădulescu totu despre Ist. Civilizației Române.

Sanda Lovilă reapărută.

+

Joi 28 Mai 25

Ziua eroilor.

Se instalează tramvaiul electric.

I. Petrovici venit la 3 - în treacăt spre Ocna Sibiului. Critică pe Averescu. Guindé față de Anton Holban venit să-mi aducă vestea extraordinară că e can-

didat pentru Ecole Normale Supérieure.

Tinărul Niculescu pentru prefața pe care i-o dau.

Ceci: Ramiro Ortiz, Hortensia P. Beng. și M.I. Verghi - prunblare apoi în Cișmigiu și stațiune la bufet până la 9.

+

Sâmbătă 6 Iunie 25

Dimineața C. Săineanu - care a scris un articol despre Critice I și vine de la Adevărul.

După amiază: S. Cioculescu - spășit, îi dau un volum din Critice. Se prezintă la concursul Ecole Normale Sup.

Sanda Lovilă ațerată cu drama ei.

+

Miercuri 16 Septembrie 25

Valerian vine pentru lectura volumului său manuscris, abia începe o poezie și sosește Marly cu broșura ce conține lecția de deschidere la Universitate. Tot pueril. Cifanelli vine tot pentru lectura devenită imposibilă. În sfârșit apariție senzațională T. Vianu, grav, misterios, discută abstract; nu vorbim de loc de lunga lui dispariție. Discutăm despre vol. III - întotdeauna informat! Hegel, Spengler, etc; prepară o lucrare pentru docență.

+

Marti 5 Octombrie 25

Debut la Curtea cu Jurați - pierdere efectivă de timp de la 1 - 7.1/2. Prin Jurați. În lipsa Vladimir Streinu(?). Sanda Lovilă.

+

Miercuri 25 Noembrie 25

Dimineața Iza Sion; după amiază Valerian cu care citesc ultimele poezii din volumul său, Sanda Lovilă, (...).

La amiază, am întâlnit pe stradă pe Lurnu și Nanu în plin complot. Lurnu se crede atacat de Vița R. din cauza mea; idem de Dragomirescu și Pompiliu Constantinescu. Are psihologia lui Nanu și era cu adevărat anarhic în cerul nostru. (Cere izgonirea lui F. Aderca! Pretenție absurdă.) Cred că e definitiv retras de la noi și retragerea lui e logică.

+

Luni 14 Decembrie 25

Pe o ploaie torențială: Vladimir Streinu - îi povestesc gafa cu Barbu, făcut altă gafă: și el a trecut pe la Mărcuța.

+

Sâmbătă 2 Ianuarie 26

Dela 5 - 8 - lungă convorbire cu T. Vianu, sub toate raporturile, dela amabilitate până la critică și amenințare. Îi reproșez lipsa de generozitate în critică și el îmi invocă cazul lui Maior ca tip al criticii (eu aș fi un ambalat). Regală omisiune a Dnei H.P. Bengescu din bilanțul anului. Cred că n'a citit volumul III, deși pretinde că l'a luat de la Perpessicius. În fond îmi cere servicii: distribuirea prin B.⁴) a volumului său Dualism estetic, și eventual publicarea unui volum la B. Filandreux! Discuții despre acuzația ce-mi aduce prin Cuvântul că confund culturalul cu esteticul. Am imprudența de a-i citi articolul despre Dna T. Tăcere și discuție asupra "(...) fenei.

+

Luni 4 Ianuarie 26

Intâlnire la Cartea R. cu Leon Feraru, - care, stupid, vrea să mă prezinte lui A. Bibescu - refuz. Prima întrevvedere întâmplătoare cu Rebreanu tot acolo: îmi propun o conferință despre Poezia nouă dintr'un ciclu de 6 conferințe

⁴) Benveniste, editor.

S.S.R. -Tulburător!Mi spune că a scris un articol pentru Societatea de Lă-
ine despre Istoria Civilizației Române!!
Nicio explicație alta.

+

Marti 2 Februarie 1926

Holban cu planuri și critice. Are romanul isprăvit.

Nikita vrea să facă din revista Generația nouă o revistă sburătoristă. Ii
promit un articol..și concursul. Refuz "direcția".

Mă văd afișat ca conferențiar pe Sâmbătă. Rebreanu e de o incoștientă. Ii
scriu și dau desmințire la gazetă.

+

Miercuri 3 Februarie 26

Convorbire telefonică cu Rebreanu, pretinde că afișele în care sunt anunțat
sunt o eroare. Apare desmințirea la gazetă.

Vladimir Streinu și Pompiliu Constantinescu(!) strașnic angajați în aface-
rea Flacăra.

Nikita, crampon: îi dau diverse articole pentru Generația Nouă; vrea să-mi c-
runce revista în cap. Trebuie să mă desfac en douceur. (...) Cornea mă cheamă
la o convorbire secretă, se crede plagiat de Tonitza la Universul.

+

Vineri 5 Februarie 26

Azi, după o convorbire cu Silviu de la Alcalay, am conceput definitiv idea
unei Istorii a Literaturii Române Contemporane.

+

Sâmbătă 6 Martie 26

A reapărut Sburătorul.

Am recoltat numai neplăceri.

Nikita cu raportul la ora 4.

Ticu Archip și Hort. P.B. cărora le fac o scrisoare pentru Eftimiu ca să o-
tere pentru(!..) (...) Sburătorului. Mă lovesc de răceala lui Ticu Archip
și abandonez chestiunea.

Vladimir Streinu vine de la ușă cu un rechizitoriu complet: nu-i place ni-
mic, nici format, hârtie, literă, nici coperta. Violent și definitiv conflict
cu acest prezunțios.

+

Duminica Florilor 28 Martie 26

Sodintă într'adevăr penibilă. Stenatiad(...), Barbu preocupat de ce Camil
P. îl ișită. Davidescu ascuns (niciunul nu pomenește de ^{re}apriția Sburătorului)
Discuții politice: criza guvernului.

G.L. Zamfirescu citește actulII din Istoria. - du faux Delavrancea.

+

Duminică. Pasti 4 Aprilie 26

Reuniune pascală -fără lectură- dar cu multă zarvă din cauza lui Stenatiad
furios pe "poezia nouă". Cere la poezie: claritate, organizație și emoție. Ra-
miro Ortiz e la Brașov; Prăescu află că prepară o revistă umoristică Porcul.
Catastrofă! Ticu Archip e la Constantinopol. (...) un foileton a lui Liha-
lache "idiotul de Lovinescu. Grafologia lui Stahl. Cosculescu citește o (...)
despre "Omul descornat". E un tânăr imbecil care se plânge pe la toți că-l
persecut.

La masă Camil Petrescu, F. Aderca, Sanda Movilă, Pompiliu Constantinescu.

+

Vineri 9 Aprilie 26

Fortunescu, honor provincial de la 4-5. Vorbim de Farago. Nikita cu raportul.
E inspector al muncii!! Va acorda protecția lui Aderca. Aduce două abonamen-

te-venite singure!!

Al. T. St. natiad, bolnev. Mare, mare discuție, cred definitivă. Cred că nu va mai îndrăzni să-și continue rechizitoriile lui.

Vladimir Streinu reapărat din vacanță. Il tachinez pentru nota bombastică asupra ~~xxx~~ Gîndirei din Vița Literară.

La plecarea lor la 7.1/2 apare Don Camillo Petrescu cu Radu Dragnea care îmi propune să vorbescă despre mine la Goldiș pentru (...) Nation!! Paște murgule..

Camillo îmi rezună subiectul comediei Litică, interesantă, în care el vede un "pendant" al lui Cyrano!!

+

Sâmbătă 17 Aprilie 26

Incep la Academie Istoria Literaturii Române Contemporane cu Sămănătorul.

Evolceanu - tot nu înțelege literatura Sburătorului.

I. Petrovici întâlnit la Aleșlay.

Lascarov-Moldovanu întâlnit la Cartea Rom: îmi explică de ce nu vine; m'ăși mira de-ar veni!

+

Joi 24 Iunie 26

Mă întâlnesc cu Eftimiu și-mi ~~maxxxxixix~~ reproșează că am recomandat pe Argezi la premiul național. Il dorea el!! Aflu că într'un interview din Rampa recomandase la premiul criticii pe... Ibrăileanu! Iată recunoștința.

+

Luni 13 Septembrie 26

Azi am dat la tipografie ms. Istoriei Lit. Rom. Contemp.

La Academie întâlnesc pe Ramiro Ortiz, reîntors din Italia; pe Călinescu reîntors tot din Italia, pe Agepsina Macri, Soare, Matei Caragiale pentru a studia costumul reginei Cristina.

+

Duminică 26 Decembrie 26

A doua zi de Crăciun.

I. Barbu (de la 4). Îi citesc articolul despre dînsul. E extrem de emoționat. Citește o poezie obscură Legenda; discutăm asupra artei lui în vederea articolului.

+++++

"Ești național în orice creațiune a culturii superioare nu conștient, voit, ci inconștient, fatal. Dar întocmai cum nu vrei, ci ești, fără voia ta, în opera de artă, liric ori epic, tot așa ești, fără să vrei, național, în sufletul tău.

(Vășile Pârvan:
"Idei și fapte istorice".)

C U P T O R

Gâzele cum fug după lumină,
Năvălind în para lumânărilor;
Cum isvoarele, de dorul rârilor,
Se alungă, se întrec și se înbină;

Cum spre soare isbucnesc tulpinile
Când deasupra țarinii și-arată geana
Și cum zările sorb lacore luminile, -
Vlad își poartă pururi pașii spre Ileana.

Și cum prinde zorelele pervazul,
Vrejul cum înlanțue tulpina,
Târna cum o strânge rădăcina,
Serpii cum încolăcesc grumazul, -

brațele lor tot așa de strâns se strâng,
Piepturile se lipesc învinse,
Trupurile în încolăciri se frâng,
Buzele se prind, aprinse.

Soare de cuptor le colcăe în sânge...
Și când ziua pe miriști se stânge
Ei, cum stau înbrățișați sub ochiul morii,
Par doi snopi ce i-au uitat secerătorii.

"1241"

de LIRCEA ELIADE

Actul I, Tabloul I

Marginea unei păduri, la poalele Carpaților. Drumul urcă spre stânga, pierzându-se repede în pădure. Seară de primăvară caldă, timpurie. Către dreapta scenei, zarea întregă pâlâie însângerată; ară satele din câmpie. Din fundul scenei și din dreapta, apar necontenit grupuri de bejenari, purtându-și avutul în spate. Cei mai mulți sunt bătrâni, copii, femei. Urcă tăcuți, obosiți, către munte, pierzându-se în pădure.

În mijlocul scenei, rezenându-se într'o ghiogă, crescut per'că mai înalt în dogoarea vâlvăților din zare, se află Popa. Lângă el așezat pe pământ, un țăran își oblojește piciorul. Alături, un copilendru își curăță dintr'o cracă verbeum ciomag.

Popa. - Hai, mânăți! Hai, muierile în frunte și luați-o din loc!... (Către un bătrân care s'a oprit să-și salte mai bine sarica în spate). Ce stai vere?

Bătrânul. - Doar să-mi trag sufletul, părinte.

Popa. - Nu-i vreme de el, vericule, nu-i vreme de suflet! La drum! (Către un nou grup care se apropie încet venind din fundul scenei). Muierile în frunte, și la drum!... Vă țineți toți laolaltă până ajungeți în dumbravă. Acolo vă puteți odihni... (Văzând că unii din ei s'au prăvălit sleiți pe o buturugă). Hai! ce v'ați oprit? Ce stați? - muierile în frunte!... (Către un tinereț) Tu din ceata cui ești, mă copile?

Tânărul. - A lui Năzdrăvanu, Părinte.

Popa. - Si cu el ce s'a făcut? Undă-i el?

Tânărul. - L-au ciuruit și pe el săgețile, Părinte. O rămas pe loc. Acolo.

Popa. - Cum pe loc, mă?! Viu ori mort?!

Tânărul. - Anu, noi am crezut că-i mort. Că nimic n'a mai zis. Doar și-a proptit bărbia în chiept, șm atât.

Popa. - Si cu ailalți ce s'a făcut?

Tânărul. - Păi tot săgețile i-au doborât și pe ei, Părinte. Nici e'ăi puteam vedea când răsăreau lângă noi, p'ășa cai pleargă, Părinte. Nici e'am putut să ne'ncercăm securile...

Popa. - Bine, asta știu, că i-au văzut și eu. Aștia's mânia lu Dumnezeu, mă flăcăule. Aștia nu-s lifte de prin părțile noastre. Aștia de Dumnezeu au fost trimiși ca să ne pedepsească pentru fărădelegile noastre... Auzi tu, mă?

Tânărul (plecându-și fruntea). - Aud, Părinte.

Popa. - Păi ce mai stai, atunci?! Uite, drumu-i pe ici, până în dumbravă.

Tânărul. - Păi eu gândesc că poate ași fi de vreun ajutor pe aicea, Părinte

Popa. - Cui s'ajută, mă flăcăule?! Că pe-aici n'o să mai luptăm... Acu, cu voia lui Dumnezeu, i-on pândi noi prin alte părți, dar pe-aici, princâmpie, nu. Că ei sunt câtă frunză și iarbă, iar noi o mână de bieți creștini.

Tânărul (rădicând brusc privirile). - Si au cai, Părinte, au cai, iuți care nu s'a mai văzut!... Si vânează omul de pe cal... Si când el a răzbit săgeata, ași pierit... Aștia-s fernecați, Părinte!...

Popa. - Ei, fernecați, pe dracu!... Doamne iartă-mă, că nici frâu gurii nu mi is în stare să pun... Nu-s fernecați, mă copile; sunt mulți, și sunt iuți, și sunt mânialui Dumnezeu... Asta e! Dumnezeu ni i-a trimis, că se'nmulțiseră relele pe pământ.

Tânărul (plecându-și din nou capul). - Anu, ce-o vrea Dumnezeu, Părinte... (Se îndreaptă încet spre munte).

Popa (întorcându-se către bătrânul care-și oblojise piciorul). - Gata ești, mă Serafime?! Că te-ai tot moșnit...

Serafin. - Mi l-am înfășat...acu', să vedem la ce mai e bun (Seridică, ajutat de copilandru. Încearcă să urble, șchiopătând). Ha, ca'nainte nu mai e el, dar tot picior se cheamă că este. (Către copilandru. Gata toiagu', ră copile?

Copilul. - Gata, nea'Serafine. Ai hai de-om merge, că măruca ne-o fi tot așteptând...

Popa (către un grup de băjenari, cei mai mulți răniți, care au apărut din fundul scenei). - Care dintre voi l-ați văzut pe Cneaz, ră oameni buni?!

Unul (încăntând sleit, vorbând anevoie, cu răsuflarea tăiată). A rămas cu ceata lui Onu și Bărbat, la pârâu.

Popa. - De mult a fost asta?

Unul. - Păi pr la asfințit.

Popa. - De-atunci, cine l-a mai văzut? (Oamenii se privesc între ei întrebători, tăcuți). Nu l-a mai văzut nimeni?! Dar focurile cine le-a pus?

Unul. - Ai din Valea-Rea și-au dat foc dela măriazi, de când s'a pornit zvônul.

Altul. - Si Așezările tot la măriazi și-au pus foc.

Popa. - Dar cu vitele ce-ați făcut?

Unul. - Noi le-am slobozit în pădure, că nu ne îndurăm să le ucidem... Mai bine să le ră nânce lupii...

Altul. - Aia am zis și noi... Mai bine să le ră nânce lupii decât Tătarii...

Altul. - Si poate le-am găsi când ne-am întoarce...

O femeie (ascunzându-și fața în mâini și izbucnind în plâns). - Of, Doamne, Doamnei!... Ce sa ne mai întoarcem? unde să ne mai întoarcem?!

Popa. Nu crâni, femeie, nu crâni!... Că dela Dumnezeu is toate!... Pentru fărădelegile noastre...

Femeia (plecându-și capul). - Stiu, Părinte... Pentru păcatele noastre... Pentru fărădelegile noastre...

Popa. - Binecuvântat fie numele Domnului... Si-acum la drum, oameni buni! Hai urcați pe-aici. Țineți puierile în frunte și păstrați-vă teți laolaltă.. Nu vă odihniți până'n dăbravă... Acolo ne-așteptați și pe noi. Că eu rămân s'aștept pe Cneaz... (Grupul se scurge încet spre stânga, urcând drumul prin pădure. Popa oprește pe unul din bărbați).

Popa. - Tu din a cărui ceată ești, răi vere?

Unul. - Din a lui Cârnu, Părinte.

Popa. - Voi ați fost de stajă la pod?

Unul. - Noi.

Popa. - Văzut-ai tu, ră vericule, un voinic cu părul bălai, pe un cal alb?

Unul. - Văzut. Dar nu era din ceata noastră. Si nici din a lui Cneazu nu era.

Popa. - Din a cui ceată să fi fost oare, atunci?! Că și eu l-am văzut când ne năpusteau Tătarii la Colnic, și nu mi-l aduc aminte să-l mai fi văzut mai înainte...

Unul. - O fi fost de-al Cneazului.

Popa. - Asta ră bate și pe mine gândul... Deși, eu îi cam știu pe ai ai Cneazului... (Către un alt grup care se scurge din dreapta scenei). Hai, grăbiți, că ne-apucă ziua pe drum!... Puierile în frunte!... (Către o femeie care și trage anevoie vitelul). Ce, cum nată, îți duci și odrasla în munte?

Femeia. - Păi, numai asta mi-a mai rămas, Părinte. Vădăcă am fost... Amu că l-au prins rob pe Vasile...

Popa. - Dar de unde știi tu că l-au prins rob?!

Femeia. - L-au prins cu alde Stoica, la fântână, că le-au picat în spate, și le-au săgetat caii... I-au văzut straja de pe deal...

Popa (apropiindu-se de doi răniți care se așezaseră pe buturîngă). Hai, ridicăți, c'ați stat destul! La drum!... Si vezi s'au și-o ră nânce lupii...

Femeia. - Ba, de s'ar îndura Domnul să ră nânce pe mine lupii, decât roabă la Tătari...

Popa. (către un alt grup). - Care din voi l-ați văzut pe Cneaz, măi voinici?

Unul. - Tre în vale, cu Marina. Adăsta pe Costea și pe Arieș... Dar îi adăsta degeaba, căi-au răpus și pe ei Tătarii!..

Popa. - Si voi nu i-ați spus nimic, oameni buni? Nu i-ați spus că așteaptă degeaba? Că așa a vrut Domnul să ne pedepsească și i-a luat pe cei mai buni la El, în slavă, ca să ne purtăm numai noi, răii, păcatele, în valea asta a plângerii?!...

Unul. - Ba i-am spus, Părinte. I-am spus că alde Costea și Arieș s'au pierdut la navală. Dar el zicea că el, Marina sa, știe mai bine...

Popa. - Lă cumnate, cine zicea asta? Cneazul zicea, oei fie-se, Marina?

Unul. - Eu cu el am vorbit, Sfinția ta, Că Marina par'că era dusă de pe lume. Nici că nu privea, nici că...

Popa. - Bină. Luați-o și voi din loc, după ăilalți, și nu vă opriți până în dumbravă. Si nu care curva s'aprindeți focuri pe drum, mă, că ne dibuesc păgânii și până în zori unu nu mai scapă... Înțelesu-n-ați?!

Unul. - Înțeles, Părinte. (Incruntându-se, după ce-și trage adânc răsuflecarea). Dar îi păcat de Dumnezeu... Îi păcat, Părinte, de toată munca noastră, s'o vad de-aici cum se mistuește în jăratec...

Popa. - Dela Dumnezeu is toate, mă! Cum o vrea El. Că numai El, Domnul, ne este stâlp și linca. Lumea asta-i pulbere și lacrimi... Hai, la drum că te întărește Dumnezeu!...

Unul (oftând). - Ai, inimă+inimă!... De ce ne-o mai fi făcut Dumnezeu și pe noi, nevoiașii?!

Popa. - Nu crâcni, fiule, nu te slăbi! Că așa ne-a fost ursita - și aia-i dela Dumnezeu, să știi. De când îi lumea lume, tot alții s'au vânturat peste noi. Asta-i legea țării ăștia, mă; s'o cotropescă răii și păgânii... Si noi s'o plângem și s'o apărăm...

Unul. - Dar așa pârjol ca ăsta, par'că nu s'a mai pomenit, Părinte. Ziceau ei bătrânii, d' d' mult, de pacoste și năpastiri, dar așa ca ăștia, nici că s'a mai pomenit... Is câtă frunză și iarbă, Părinte, și-s nevăzuți. Nu-i simte nimeni. Geaba am pus noi străji, căci nici străjile nu-i simt... Numai ce-auzi șuerând săgețile, și s'a gătat... Aștia-s învoiți cu diavolul...

Popa. S- Si diavolul tot Dumnezeu l-a trimis pe lume, mă, ca să ne pedepsească pentru nelegiuirile noastre... Dar să știi tu că liftele astoa is chiar copii diavolului, din ceata lui Gog și Magog... Si Dumnezeu i-a slobozit în lume ca s'o stârpească și să se adeverească proorocirea Scripturilor...

Unul. - Atunci, geaba ne mai luptăm noi, Părinte, dacă-i mânia lui Dumnezeu

Popa. - Asta numai El o știe, și El, Bunul, ne va lumina, de va voi să ne mântuească... Hai, acum, la drum, c'ai zăbovit destul cu vorba. (Unul se pierde în pădure. Scena rămâne pustie. Popa și scoate crucea din sân, o sărută și se închină, rar, înălțându-și fruntea spre cer).

Popa. (șoptind). - Intărește-mă, Doamne, și nu slăbi inima mea! Intărește-mă Doamne!... (Se aude galop de cai. Popa tresare, își ascunde crucea în sân, face câțiva pași spre stânga și strigă): Hei, strajă! S'auze ceva?!

Straja (nevăzută, din întunec). - Is doi voinici, Părinte!

Popa (mângâindu-și ghioaga). - Mă, fii cu ochii'n patru... Nu curva, să ne impresoare!

Straja. - Is cîi de-ai noștri, Părinte. Li cumosc...

Popa. - Or fi cai furați...

Straja. - Ce să fure, Părinte?! Că ei spintecă și săgetează om și dobitoc deopotrivă. Nu li-s pe plac caii noștri. Ei au iepele lor sirepe. Ce să facă ei cu caii noștri, cai creștini?;;; (Strigând). Li Cneazul, Părinte!...

Popa (închinându-se repede). - Mulțumescu-ți Tie Doamne, că te-ai îndurat de noi, păcătoșii, și ni l-ai păstrat!... (Indreptându-se spre fundul scenei).

Hai, Cneazule, că mi se bate tâpla de când tot te aștept! (Intră Cneazul, rezemându-se de strajă. Lângă el; ținându-și paloșul arcu și săgețile, pășește Marina. Ochiul îi sunt îngândurați, aproape pierduți. Fața foarte palidă).

Cneazul (Vorbind greu). - Ailalți unde sunt?!

Popa. - În munte. Le-am spus să se oprescă în dumbravă, să te aștepte acolo.

Cneazul. - Numai să mă odihnesc o clipă, că mi-a tăiat răsuflarea procopsita asta de rană!

Popa. - Oare?

Cneazul. - L'oi atins și pe mine o afurisită de săgetă!.. Noroc că a fost Marina în preajmă și-a smuls-o cum se cuvenea. Si i-a răsplătit și păgânului. O fi avut el iapă năzdrăvană, dar săgeată Marinei tot în ceafă l-o nemerit (Încearcă să rădă). Nu-i de glumit cu ruierile, mă Popă!...

Popa. - Apăi, așa ziceam și eu. Că ruierile are legământ cu diavolul!...

Cneazul. (Încruntându-se). - Legământ, nelegământ, vorba e că dacă nu era Marina lângă mine, nu-ți mai ascultam predica de sfânta Duminecă!...

Popa. - Acum, că a dat Dumnezeu și-ai scăpat, eu zic s'oi porni. Că până la dumbravă e cale lungă!...

Cneazul. - Eu mai stau. S'oi aștept și p'ailalți. Că trebuie să mai vină!... Mi din Răzvoarele s'au strecurat prin pădure, ca să nu-i simtă iscoadele tătarești, dar tot pe aici trebuie să urce în munte. Văzut-ai pe careva?

Popa. - Pare-mi-se că nu. Dar cu alde Costea și Arieș, ce-a fost? Că unii ziceau că au pierit, iar alții că tu îi așteptai în vale!...

Cneazul (pesonorându-se). - I-am așteptat, e drept. Că nu-mi venea să cred.

Marina. - Eu nu cred. I-am văzut cu voinicul ăla cu alul alb, și dac'au fost împreună, trebuie să sosească. D'ăia nu cred. Si îi aștept.

Popa (adresându-se Cneazului, ca și când n'ar vrea să vorbească Marinei). - Dar voinicul acela bălai, cine era, Cneazule?

Cneazul. - Nu-l cunosc. Dar era viteaz. Nemaipomenit de viteaz. Numai să nu se fi prăpădit și el!...

Marina (calmă, așezându-se copilărește la picioarele Cneazului). - El n'are moarte. Pe el săgețile nu-l vetămă. E fără de moarte.

Popa (zâmbind). - O fi Făt-Frumos!...

Marina (fără să-l privească). - Așa zic și eu!...

Cneazul. - Ia nu mai vorbești nerozii!... (Către strajă). Mă, strajă, pe tine cum te cheamă?

Straja. - Vasile, Măria Ta.

Cneazul. - Bine mă, Vasile, să-ți dea Dumnezeu noroc. Tu cunoști drumul în munte?

Straja. - Cunosc, că-s din Așezările.

Cneazul. - Bun. Iată ce-ai să faci tu acum. Ai să o însoțești pe Marina, până la dumbravă, și ai să le spui oamenilor că eu mai Zăbovesc puțin cu părintele.

Marina (ridicându-se brusc). - Păi eu merg cu Dumneata, tătucule. Eu nu mă despart de D-ta.

Cneazul (aspru, fără s'oi privească). - Tu ai să ascuți ce spun eu, că sunt Cneaz și peste ruieri. (Întorcându-se către strajă). Si o pornești acum, ca să aveți lună în desiș!...

Marina (apropiindu-se sfioasă de Cneaz). - Măria Ta lasă-mă să stau cu D-ta.

Cneazul. - Tu faci ce poruncesc eu. Gata ești? Ia și paloșul cu tine!... (Marina se repede, cade în genunchi și sărută mâinile Cneazului, fără să spună un cuvânt). Arcu și tolba mi le lași aici, că poate-s bune la ceva!... (Înecat, dar stăpânindu-se). Hai, acum la drum!... Si să ascuți de ai mari, auzi tu?!...

Marina (ridicându-se brusc, calmă). Ascult, Măria Ta. (Pleacă, alături de strajă către pădure).

Popa(turburat). - Ce-a fost asta, Cneazule? De ce-ai trînis-o înainte?!
Cneazul. - Uite așa... Că prea mi-e dragă, și nu-mi pot da sufletul lângă

ea...

Popa. - Stai, stai! Intărește-te, că nu-i decât o vătătură de săgdată!

Cneazul. - Eu îtiu mai bine ce e!... Si acum, să nu pierdem vremea. Eu n'o
mri duc mult, n'ascuți? Tu ești popă viteaz, ești priceput și la luptă, și la
sfat. Să porți tu de grijă oamenilor pînă ce trec năpasta. Ii ții în munte pînă
or veni iscoadole din țara ungurească și vor da de veste ce se mai întam-
plă. În câmpie au auzit că i-au zdrobit și pe Leși și pe Nești. Că s'au năpus-
tit preste tot...

Popa(ridicându-se). - Măre-i Dumnezeu! S'o îndura Bunul Dumnezeu și de noi
nevoiașii!

Cneazul. - Tu să ai grijă de ei și să ții strajă în toate văile; nu curva
să vă cuprindă pe neștiute. Țtia au meșteșug, nu glumă. Si dacă urcă după voi
în munte, să vă feriți, că-s cu vicleșug și să nu-i întîmpinați decât în de-
sișuri și la cotături. Auzitu-mai?!

Popa. - Auzit, Lăria Ta.

Cneazul. - Si să ai grijă de Larina, să ai grijă de ea ca de lumina ochi-
lor tăi, că eu pe altcineva nu mai am pe lume...

Popa. - Nici eu, Lăria Ta.

Cneazul(Lăsându-se istovit pe buturugă). - Si acum, desleagă-mă!... Ca să-
mi pot da sufletul...

Popa. - Nu spune asta, Cneazule! Nu ne lăsa Lăria Ta, nu ne lăsa!

Cneazul(Cu un glas înfîndat). Desleagă-mă, de păcatele mele... Desleagă-mă
repede!... Dumnezeu să mă ierte de toate păcatele mele multe și mari!...

Popa(căzînd în genunchi). - Slobozește, Doamne, pe robul tău Axentie, și-i
luminează, Doamne, calea sufletului... (Izbucnește în plîns și scoate crucea.
O apropie de buzele Cneazului. Continuă să murmure rugăciunea, cu fruntea ple-
cată. Cneazul închide ochii, răsufală greu, apoi capul îi cade deodată pe piept.
De lângă el, răsar din întunerec doi bărbați și o femeie care-l privesc lung,
întristați. Femeia îl atinge sfios pe umăr).

Cneazul. - Tu ești, nevastă?

Femeia. - Eu Lăria Ta.

Cneazul. - Asosit timpul?

Femeia. - Sosit! Venii să te iau...

Cneazul(Dînd cu ochii de cei doi bărbați). - Dar voi unde erați, mîi făr-
tați? Că v'au așteptat toată seara în vale?! Si tot tresăream că veniți!...

Costea. -eram lângă tine Lăria Ta.

Cneazul. - Si ceilalți unde sunt?

Aries(întinzînd mîna spre zare). - Gene câmpia de sufletele lor, sărmanii.
Că pînă acu-dîndu-lătrîh fără călăușteptăspovediți și neîmpărtășiți...

Femeia. - Haide, Lăria Ta, căte-așteptă...

Cneazul(Ridicându-se). - Nu mă pot urni fără tine. Arată-mi drumul, Ioane, c
că par'că mi s'a lăsat o negură pe ochi...

(Cortina cade încet, în timp ce se aud cuvintele Popii: Si luminează, Doamne,
calea robului tău Axentie... Cneazului nostru Axentie...)

STEFAN ION GHEORGHE

C R A I N O U

Era odată, în vremuri
de mult împlinite, un crai;
Departe de uri și blasteme,
dornea în țara de rai.

Si tânăr, mândru, în pleto
de aur cumuna-și purta;
În valuri bogate, pe spete,
sclipind mătasea-i cădea.

Si-albaștri ochii în zare,
în doruri străine cătau;
Din creste și până la mare,
prin țara'ntreagă treceau.

Ades în codrii, aproape,
el pașii și-oprea visător;
Domol, sub închisele-i pleoape,
trecea din umbră un zbor.

Pornea un cântec din anii
străvechi, de'nceputuri, atunci;
Treceau în albastru vultanii,
și codri, ape și lunci.

Căci n'auzise vreodată
făptura un cântec mai lin;
duios, de dureri fermecată
să stea, cu sufletul plin,

S'asculte zvonul ce'n taină,
în nopți înstelate rotind,
ușor se'nfiripă și'n haină
de susur trecea pierind.

Si-urbla uitată de veacuri
noptateca lărate'n vecini;
În traista-i otrăvuri și leacuri
purta, și flori și ciulini.

Si fu s'ajungă în țară
de mândru și repede crai,
în mijloc de vecinică vară,
ce-oglină'n holde-cl ei rai.

Batec la uși pe'nserate
obolul cerându-și la toți.
Arginți doar și danii lăsate,
lua, din fii în nepoți.

Si el și casă de unde
să nu-și ducă dajdia greu
s'afila: deapururi pătrunde
prin toate ochiu-i, mereu.

Veni și ziua sortită:
la craiul cel tânăr se-oprese
pivirile, 'n casa-i slăvită
îl caută, -nu îl găsesc.

Porni dar loartea pedrăunuri;
și piero tot sufletul viu
în urmă-i, și par'că din fumuri
un duh se'naltă, pustiu.

Si pasu'ncet o tot duce
pe druzul de codrii'n adânc;
Nu știe pe unde s'apuce,
s'afundă barbă în crâng.

Dar iată, stă: o poiană
în față-i sfios s'a dschis.
Si par'că din soare, o geană
pe-obraz îi cade, ca'n vis.

Se uită, -tot nu îi vine
a crede: de-un por. răzemat,
stă craiul cel tânăr; își ține
alături roibu'aplecat.

Privește'n sus, neînfrântul,
la șoinul ce piero în zări.
Dar fața i-e tristă, cuvântul
pe buze-i ars de cheări.

"Crai tânăr, iată venit-am
"și ție obol s'ți cer.
"Din lumi depărtate auzit-am
"de tine, iezor de cer.

"De țara-ți mândră, bogată,
"și vara-i cea darnică'n rod;
"De ceata-ți vitează'ncercată
"la greu,și'ntinsu-ți norod.

"Ci dajdi-acum să ni-o deo,
"în cartea vieții e scris,
"și craiul cel tânăr!Să stee
"în față-mi gândul deschis!

Așa vorbi Prea Temuta.
Si-o liniște grea se lăsă.
Si'n ierburi păli și cucuta.
Si codru-adânc se plecă.

Dar craiul ochii-și îndreaptă
la ea:de seminuri clipesc.
Căci par'că de mult o așteaptă,
Si doruri,mi,o vestesc.

"Surată Moarte,pe-o cale
"prea lungă venit-ai la noi.
"Si chipul ți-e rupt ca din stâncă
"și par'eă-i tras din vâltori.

"Si haina zdreanță ți-atârnă
"pe trup,de-aproape-ai uitat;
"Si țecpân ți-e brațul,o bârnă,
"și'n dungii e sânge'nchegat.

"Ci iată,casa-mi în zare
"se'naltă,cetate în brazi.
"Fi-mi oaspete dar,-sărbătoare
"slăvită:ziua de azi!

Tăcu dar craiul.Si'n ramuri,
prin frunze-un fior se stârni.
Si ca un tăfîș ce prin geamuri
pătrunde -un plâns hohoti.

Treceau călare în goană,
și'n urma lor noaptea cădea.
Si ceruri în noapte'n prigoană
cădeau.Si noapte cădea.

Trecură zile;'n cetate
e oaspete Moarte.Si tac
iatace și curți pe'nserate;
se sting în funduri de lac.

Doi roibi,alături,se-afundă
în codru,încetul,la pas.
Ce căi au uitat să răspundă
din beznă,soț de pripas?

"Crai tânăr;mult mă mai doare
"să-ți glăsui,căci drag mi-ai căzut;
"Si chipul tău rupt ca din soare
"să stee'n slavă-i făcut.

"Ci-al tău Părinte poruncă
"azi datu-mi-a dajdia să-ți cer;
"și blestean mi-e,aprigă muscă;
"osânda:'n vâci să nu pier!

"Surată Moarte,îmi frânge
"cuvântul tău inima'n piept.
"De blesteanu-ți sufletu-mi plânge,
"și greu sfârșitul mi-aștept.

"Ci iată,'n dar,ce-am pus pe lume
"mai scump și de preț îți întind.
"Durerera mea fără nume,
"în codrii-adânci odihnind.

"Si doruri,cânteco,toate,
"și câte s'au strâns din străbuni,
"tu ia-le cu tine;căci poate
"acolo-ți fi-vor cumuni.

"La zi de grea Judecată
"la tine-al meu dar s'o afla;
"Ci-i dragostea ta încercată
"durere-mi,-har ți-e purta!

Plecă Temute.Si-arzânde
luminii năvăliră din zori
în codrii,și chiote-urcânde
se sparg în sute de sori.

La geamu-i craiul privește
departe,pe căi,în visări;
Si ochii el nu își oprește
niciunde,-cată în zări.

Dar iată,'n codrii un freanăt
încet se ridică'nfiorând
văzduhul,și parcă un geanăt
se stinge'n susur,plecând.

Si-un vânt pornește,fierbinte,
și bântue'n frunze și'n rod;
Si pasări,gângăni,în ginte
adună,'ntregul norod.

Amurgul sângeră'n crânguri.
Si plumb și aramă se strâng
pe-ai codrului umeri,și singuri,
doar brazii,'nalțtii,nu plâng.

Si frunze-alungă'n văzduhuri,
se duc și poveștile, roi;
Si'n urmă copacii sunt duhuri.
Mai vine, cine'napoi?

Când ploaia biciuie, rece,
prin ramuri și goluri se prind,
de noapte, ce cântec mai trece
prin suflet, lumea'nviind?

Stă craiul, afară-și cerna
privirea: omăt a căzut.
Pe'ntinsul întreg se așterne.
Si viscol șui a'nceput.

O umbră'ngheață pe ușe.
Afar'a bătut cineva?
Legat parcă stă în cătușe!
Ce vrajă nută-i? Ce stea?

- "Crai, tânăr, iată venit-am
"oboloul din nou să ți-l cer;
"din viscole sure ieșit-am,
"și-omăt, și ghețuri de fier.

"Ci dajdia ieri ce mi-ai dat-o
"și doarme în ea al ei somn;
"Părintele tău de mi-a luat-o?
"Tu daric fii, al meu Domn!

"Surată Moarte, îni frânge
"cuvântul tău inima iar;
"și sufletul mult mi se strânge
"de teama întorsului dar.

"Ci iată, tot ce-am pe lume
"mai scump și de preț îți întind.
"Horocul meu fără nume:
"Vitejii'n munți străjuind.

"Ades în crâncene lupte
"și'n vifore-alături am stat;
"Din zeci de izbânzi săse'nfrupte
"sub ochiu-mi treaz le-a fost dat.

"Cu tine ia-i dar în lume!
"Si-a mea ferciere o du
"departe, ce roiubul în spume
"ce'n goană'n noapte trecu.

Se duse Moartea. Porniră
prin țară cuplitate urgii;
și vânturi urlând se'ntețiră,
nămeți și viscole rii.

Prin iarnă fulgere, iată,
trec, brazde, în fugă, prin nori.
Si tunete trec. Răsturnată
e firea: oarbă'n vâlturi.

Călări vitejii, în cete,
se pierd în înalt chicotând.
Voioși sunt; din mândrele plete
Cad stele'n seară sclipind.

Se uită craiu'n lumină
de fulgere roșii cum pier.
Si-o lacrimă'i cade, străină,
pe spada-i dusă la cer.

Căci vrut-au parcă să plece.
Si ochii le scapără'n vreri.
Ci chipu-i pierdut îi petrece;
se'ntorce'n goluri și seri.

Si trist privirile-și poartă
la brațu-i ce parcăa murit;
Si'n ușă se-oprese într'o toartă.
Ascultă, -stă'ncremenit.

Si zboară zile și-un caer
încet se desface, torcând.
Abia se aude, un vaer:
trecutul, totu-i un gând.

Se-alintă'n soare verdeața;
pământul se-alintă'nbatat.
Si strigă la porți dinineața.
Si crângu'n zori s'a sculat.

Cetatea stă'n sărbătoare.
In flori îmbrăcată-i, vestind
minune. Pe uliți o boare
riresno'nprăstie-amețind.

Si-albine-aleargă, în valuri,
gângăni roesc prin câmpii,
nectarul s'aduică. La maluri,
în vis se'ngână stihii.

Căci prea frumoasă domniță
i-acolo, în mândrul palat.
In perne-odihnește, și-i viță
aleasă, -os de'mpărat.

Si chipul parcă-i străluce,
așa-i de curat și de sfânt.
Si îngerii'n cer vor s'apuce
s'o vadă: rai pe pământ.

Norodu'nterg șo potește,
cucernic de taină supus.
Si'n ochii minunea tot crește.
Si-un dor l'încearcă, nespus.

Din turn o trâmbiță sună.
Departe'n unghere de soan
pătrunde,-făptura adună.
Vestește nuntă de Domn.

Ies crainici lăndri, în șiruri,
pe roibi în brocate călări,
în haine de-argint, și'n sfiruri
bătuți, stau pintenii'n scări.

Si daruri duc, nestenate,
coloane, brățări, strălucind;
coroane în aur suflăte,
și steme vii, licărind.

Vin mirii. Soarele-și pleacă
în țărn'a lui frunte, smerit.
Covoare de raze, să treacă
perechea, 'ntinde uimit.

În clinchet frunze se'ntoarnă,
în răsuri de-argint tremurând,
când trece aliul, și-o gornă
în codru învie, sunând.

Izvoare vesele-aleargă
mai vii, prin pietriș clăpocind.
Si'ncearcă pe cer să se șteargă
un nor, -fuge pierind.

Si stoluri vin rândunele
din zări depărtate, în zbor;
Se lasă deasupra, inele,
petrec întregul popor.

Plăpânde vin căprioare,
s'apropie sfioase de druz;
Sălbatecă, fiara tresare:
un vis se pierde, în fur.

În noapte praznic răsună.
Cămara de taină s'a'nchis.
Stau singuri, așa, împreună,
și ceru'aproape-i deschis.

Se lasă bolta aproape,
pe frunțile lor răsufând,
și caldă se lasă pe ploape,
și'ncet le intră în gând.

Ce strigăt bezna sfâșie,
ce vaer cămara-a pătruns?
Obrazul li-e alb, de urgie,
și'n mâini de var l-au ascuns.

- "Crai tânăr iată venit-am
"obolul acum să ți-lecer;
"din lumi depărtate sosit-am
"în casă-ți, iezer de cer!

"Din țări de vecinică ghiață
"pornit-am de mult să te-ajung,
"și căi străbătut-am prin ceață,
"și drumul greu fu și lung.

"Ci dajdia ieri ce mi-ai dat-o
"în cer își petrece-al ei somn.
"Părintele tău mi-a luat-o.
"Dar tu, -fiidarnicu-mi Domn!

- "Surată loarte, îmi frânge
"cuvântul tău inima'n piept.
"De blestemu-ți sufletu-mi plânge
"și greu sfârșitul mi-aștept.

"Dar iată, tot ce-am pe lume
"mai scump și de preț vrei să ai.
"Sfințenia-mi fără de nume,
"lirca-mi, dată din rai.

"Din vremuri vechi, deapururi,
"fecioară aleasă de har,
"curată și fără de cusururi,
"îmi fu sortită, în dar.

"Să-ți dau azi taina-mi păstrată
"din veci? Ci viața mi-o ia!
"Căci inima mult mi-e'ncecătă.
"Chiar totul, -nu îți pot da!

- "Crai tânăr, mult mă mai doare
"să-ți glăsui, căci drag mi-ai căzut.
"Si chipul tău rupt ca din soare
"să stee în slavă-i făcut.

"Ci-al tău Părinte poruncă
"azi datu-mi-a dajdia să-ți cer;
"și blestem mi-e, aprigă muncă;
"osânda: 'n veci să nu pier!

Tăcu Tenuta. Si'n tunet
se năruie pragul: un murg.
răsare, de jar; cu răsunet
în hăuri apele curg.

Fereastra la zid se trânteste
se năruie pragul: un murg
răsare, de jar; cu răsunet
în hăuri apele curg.

Pierit-au. Tremură firea.
Fiorul se 'ntinde 'n norod.
Si 'n cer amuțește oștirea.
Se stinge 'n taină-un izvod.

Trec zile. Craiul căzut-a
la pat. Nu-i mai e de folos
nimic. Si lumina văzut-a
și parcă-i e de prisos.

În pieptu-i, frântă, vieța
deapururi opritu-s'a 'n mers.
Si crește în ochii-i doar ceața.
Pe chipu-i duhul s'a șters.

Si fața-i palidă, trasă;
pe buze cuvântu'a-amuțit;
Si frunte fierbinte-o apasă,
nespus, un gând chinuit.

Arar, în limpede seară,
de 'nchisele-i pleoape, domol,
se prinde un vis; ca o scară
din cer se lasă un stol.

- "Surată loarte, surată,
"de blestem și dor m'ai uitat.
"Si inima mult mi-e 'ncercată.
"Si iată totul ți-am dat.

"Ci du--mă 'n lume cu tine,
"Vieța-mi pustie o ia.
"De-aleasa-mi aproape mă ține
"mereu, -mă lasă așa!

Un chip se-apeacă 'n lumină
și fruntea i-atinge ușor.
De dragoste inima-i plină
deodată, -oftează de dor.

- "Crai tânăr, iată venit-am
"vieța acum să ți-o dau.
"Din lumi depărtate sosit-am
"la tine, harul să-ți dau.

"Si țara-ți mândră, bogată,
"cu var-i cea darnică 'n rod,
"și ceata-ți vitează 'ncercată
"la greu, și 'ntinsu-ți norod,

"Si tot, -e scris să se 'ntorcă
"în lume din nou. Ci tu fii
"crai tânăr și vecinic, căci parcă
"e vis vieța aci!

Se stinse glasul. Trecură
în zbor peste ape bătlani.
Si toate 'n trecut câte fură
veniră iar, după ani.

Dar ochii-albaștri în seară,
în doruri se 'nalță la cer,
zălog din vecie să ceară,
mireasa inimii cer:

- "Din vremuri vechi, deapururi,
"fecioară aleasă de har,
"curată și fără 'de cusururi,
"îmi fu sortită, în dar.

"Ci ia-mă 'n ceruri la tine,
"Vieța, Părinte, mi-o ia.
"De-aleasa-mi aproape mă ține
"în veci mă lasă așa!

"Ca râurile cari în drumul lor își fac albie subterană și
la o depărtare răsar din nou, așa ne-am retras din fața isto-
riei ca peste câteva veacuri cu o pornire impetuoasă să ce-
rem cuvânt. În această tăcere s'a elaborat un suflet și o
conștiință."

(Octavian Goga: "România")

OMENI SI CARTI DE ALTADATA

de ELIL TURDEANU

Apostolul fostului vistiernic Eremia, 1528.

(Biblioteca Academiei Române)

După mai bine de douăzeci și cinci de ani de dregătorie, timp în care țineuse sămălele Moldovei sub trei domni, vistiernicul Eremia părăsea deodată ademenirile răririi și intra în rândul călugărilor.

Trăise în belșug și strălucire. Începuse urcușul demnităților, ca boier tânăr, în ultimii ani ai lui Ștefan cel Mare, apucând treapta de vistiernic al doilea sau al treilea (1499) pe când conducerea sămălelor o avea Isac, cel care, cu ocazia unei misiuni în Transilvania în anul 1498, pune să se lege în scoarțe de argint Tetraevanghelul episcopiei din Feleac. Sub Bogdan-Vlad ajunge vistiernic plin, la 1516, ocupând locul devenit liber prin trecerea la demnitatea de logofăt a vestitului Gavril Troțușanul, cel care, în același an, dăruie Voronețului un frumos epitaf cusut cu fir de argint și de aur, iar mai târziu avea să fie ctitorul mănăstirii Părhăuți (1522) și sprijinitor cu bani al mănăstirii sârbești Treskovica din regiunea Prilepului și al mănăstirii grecești Pantocrator de la Muntele Athos (1537). Impresurat de atâtea exemple pioase, într-o epocă în care boierii mari își înobilau rostul vieții pământești cu acte de generozitate și devoțiune, dar mai cu seamă împins de aplecarea firească a sufletului său, vistiernicul Eremia a fost el însuși un mândru dregător și un om creștin. Dregător, și-a menținut locul neclintit până când dorul altei vieți l-a îndemnat să-l părăsească de voie bună; creștin, zidește la 1520, într'unul din numeroasele lui sate, Brănișteni, o biserică, iar la 1525, poate și în urma unei neînțelegeri cu voevodul aprig la fire Ștefăniță, se desparte de onorurile dar și de primejdiile dregătoriei și, călugărindu-se, se retrage în schitul de la Sălăgeni, din județul Botoșani. Acest schit, "el cu răinile lui l-a zidit", spune un document contemporan.

Această trecere atât de neașteptată de la viața petrecută fără întrerupere într'una din cele mai de frunte dar și mai grele demnități ale țării, la traiul renunțării și al împăcării monahale, ne aduce aminte de ruptura întâmplată, aproape în același timp, în viața celui mai însemnat boier din Țara Românească, banul Barbu Craiovescu. După o existență plină de mulțumiri dar și de frământări, în 1520, pe când ocupa tronul pe care i-l datora și lui, ruda sa Neagoe Basarab, boierul nostru renunță deodată la cele trecătoare și își caută liniștea bătrânețelor, ca monah, alături de soția sa călugărită și ea, în ctitoria familiei sale de la Bistrița. Sunt vremurile în care boierii, după ce urcau toată scara de bucurii și amărăciuni a puterii, după ce se cheltuiau din plin în lupte și ambiții, după ce gustau până la îndestulare din nemăsuratele averi, veneau, obosiți, dornici de împăcare din urnă și zeloși de fericirea vecinică, la traiul răscumpărător de păcate și aducător de liniște, al călugăriei. În lăcașurile zidite de ei, în mănăstiri largi și somptuoase ca Bistrița sau numai în schituri solitare ca Sălăgenii, își duceau restul zilelor conștientându-și sora albinelor peste străturile de flori și ținând rândul litaniilor, când toaca bătea ceasurile de închinare.

În reculegerea de la Sălăgeni, monahul Evloghie avea să trăiască până pe la 1546, ascultând de departe cum se sbuciumă fără contenire valurile istoriei moldovenești: un domn se ridică și se prăbușește în lupte, altul îi ia locul pentru câțiva timp, apoi iarăși se întoarce cel dintâi, ca să moară obosit în tronul său. Și în tot acest timp, svonul armelor răsună fără încetare.

În anii de la începutul sihăstriei sale, Evloghie ceru mai multor copiiști

să-i scrie cărțile cuvenite pentru sfintele slujbe. Din tot șirul lor, s'a păstrat doar un Apostol, la Academia Română; e un manuscris în folio, de 277 foi, cu câte 22 rânduri pe pagină, copiat cu caractere mărunte, semi-cruciale. Redacțiunea medio-bulgară. On însemnare slavă dela sfârșit (f. 276v.) ne dă despre soarta cărții aceste știri, într'o limbă destul de stricată:

"Cu voia Tatălui și ajutorul Fiului și cu îndeplinirea Sfântului Duh, s'a scris această carte numită Praxis a monahului Evloghie și a așezat-o în biserică Adormirii Leicii Domnului, a sfintei mănăstiri Sălăgeni. În zilele piosului și iubitului de Hristos domnul nostru Ion Petru Voevod, fiul bătrânului Stefan Voevod, pe timpul episcopului mitropolit Kir Calistrat, în anul 7036 (1528). Si așa a dat-o pentru rugăciunea sa și a părinților săi în biserică cea mai sus scrisă a Adormirii prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu. Iar cine ar îndrăzni să strice sau să risipească dania noastră sau o va fura sau o va vinde, să fie blestemat de Dumnezeu Făcătorul cerului și al pământului și de prea Sfânta Lui Mamă și de sfinții fruntași 12 apostoli și de cei 318 părinți dela Nicheia. Si să fie același odihna cu Iuda și cu anatemă, ca sângele dumnezeesc să fie peste ei. Iar pe noi să ne întărească și să fim iertați de Dumnezeu, a cărui slavă (să dureze) în veci, amin."

Blestemul ctitorului și norocul împrejurărilor au păzit cartea de omeni și de vremuri, până în zilele noastre. Dar acum, în cumpăna d'azi, rândurile stagnice de mai sus capătă un răsunset mai plin de meliniști.

Tetraevanghelul pârcălabului Barbovski, 1529.

(Muzeul mănăstirii Rila, Bulgaria)

Lumele pârcălabului Barbovski și anul când apare Tetraevanghelul său, aparțin istoriei. Gestul pios pe care îl vom evoca aici, încheie un mare moment din trecutul românesc și-l leagă de lumea valorilor permanente ale credinței. În acest an, armatele lui Petru Rareș intră în Transilvania ca să decidă, deși numai pentru scurt timp, sorții rivalității pentru tron dintre Ion Zapolya (sau Szapolyay), principele ungar, vasalul Turcilor și aliatul Moldovenilor, și dintre Ferdinand de Habsburg, fratele marelui împărat Carol Quintul. Cronica timpului spune cum, o armată a trecut munții, pe la Oituz, sub comanda vornicului Grozav, și a apărut în fața dușmanului la Feldioara; după o luptă grea, Moldovenii au spart apărarea dușmanilor și le-au cucerit toată artileria, intactă. În aceleași zile dela sfârșitul lunii Iunie, o altă armată, sub comanda pârcălabilor Barbovski și Danciul, ocupă cetatea Ciceului.

Cronica faptelor de arme din acest an nu mai înseamnă numele pârcălabului nostru de Suceava; o altă mențiune, din cronica scrisă numai răslet, a faptelor religioase, vine să completeze icoana personalității lui. În același an, dar nu știm în care lună, Barbovski oferă bisericii "zidite de el", din Suceava, un Tetraevanghel. Manuscrisul are 349 foi, cu litere unciale înalte de 5mm cu 18 rânduri pe pagină. E scris pe hârtie, numai prima și ultima foie a fi ecărui caet este pe pergament. Redacțiunea medio-bulgară. Pe pagina ultiră se găseasc aceste rânduri slave, dispuse în formă de cruce:

Cu bunăvoința Tatălui și cu ajutorul Fiului
și cu lucrarea Duhului. A binevoit piosul jupân
Barbovski, pârcălabul orașului Suceava, prin da-
nia lui să se scrie acest Tetraevanghel care s'a
și scris cu mână ieromonahului Iacarie și s'a ter-
minat de el în Putna. Si l-a dat în biserică cea zi-
dită de el din Suceava, unde este hramul Adormirii
Prea Curatei Născătoare de Dumnezeu. În anul 7037
(1529).

Ieromonahul Iacarie, copistul și pictorul acestui manuscris de o dozebită valoare artistică, nu mai apare printre mărturiile timpului; totuși, este fi-

resc să credem că talentul său nu s'a mărginit numai la realizarea unei singure lucrări. Nici despre meritele care i-au atras lui Barbovski, pârcălabul Suceavei, dreptul de a numi biserica Adormirii Maicii Domnului din acest oraș, ca fiind "zidită de el", nu cunosc alte documente; rândurile inscripției capătă și din acest punct de vedere un interes deosebit, restabilind începuturile, nelămurite până acum, ale acestei ctitorii boierești din timpul lui Petru Rareș.

Pe la 1656 manuscrisul se găsea în Bulgaria. Din altă însemnare aflăm că un oarecare popă Isaia, după ce îl ferecă în secarțe de argint, îl dăruie "mânăstirii Sf. Iovan", dela Rila. Aci se păstrează și azi, printre cele mai de preț odoare ale acestei bogate mânăstiri. Frumusețea lui a atras necontenit privirile călătorilor și ale cercetătorilor, care l-au descris în mai multe rânduri, fără să înțeleagă ecoul vremurilor care se ridică din însemnarea lui.

Tetraevanghelul logofătului Toader, 1535.

(Biblioteca publică, Leningrad)

La 1534 Moldova se găsea la o grea răscruce di viața sa. Din vremurile de aprig eroism ale lui Stefan cel Mare, răzăsese în mintea urmașilor învățătura că e mai bună o pace loială cu Turcii, decâ lupta alături de creștinii fățarnici din jur, împotriva lor. Urmașii lui Stefan au întărit, pri faptele lor, durata acestei învățături, căci în afară de harțele cu Polonia sau chiar cu voevozii Țării Românești, s'au ferit să aibă conflicte directe cu stăpânul prea puternic. Aceeași politică o urmează la început și Petru Rareș, ajutând partidul Turcilor din Transilvania; dar când neînțelegerile sale cu Polonia, prietenii Turcilor, se întărătă tot mai mult și Domnul ajunge să simtă amarăciunea înfrângerii dela Obertyn (1531), sufletul nu-l mai rabdă să se plece suzeranului care lua partea dușmanilor săi. De aceea aprinde semnul răscoalei la 1534. Sultanul trimăsese în Nordul Dunării, ca să-l infomeză asupra fidelității vasalilor săi Vlad Vintilă al Țării Românești, Ioan szapolyay principele ardelen și Petru Rareș Domnul Moldovei, pe un favorit de origină venețiană, Aloisio Gritti. Acesta vine în Transilvania cu o escortă de trei mii de soldați. Rareș îi trimite în întâmpinare o oaste moldovenească, sub comanda logofătului Toader, care avea poruncă să urmeze pretutindeni pe emisarul turcesc, să i se arate pe față devotat, dar pe ascuns să lucreze la pierderea lui. Violența reușește și Gritti, care începuse să taie și să spânzure în numele Sultanului, se văzu deodată împresurat în orașul Mediaș de o mare armată de răsculați ardeleni. În zadar ceru ajutorul logofătului Toader; acesta privea din tabăra sa din apropierea orașului mersul asedilui și urmarea împlinirea poruncilor ascunse. În curând sosi un nou detașament moldovenesc, sub comanda vornicului Huru. În ziua asaltului, la 28 Septembrie 1534, Sașii din Mediaș deschid porțile orașului în fața oștirilor creștine. Trădat de ultimii săi apărători, Gritti se predă Moldovenilor, cu doi fii ai săi, crezând că va putea obține dela ei, prin promisiuni bogate sau prin amenințări, libertatea. Dar Moldovenii îl predară Ardelenilor, care îl decapitează, trimițând lui Rareș capul nefericitului emisar. Aceeași soartă o au copiii lui Gritti, ucigi din porunca Domnului moldovean, și toți prizonierii turci. Moldova ridică iarăși armele împotriva Semilunecii: drama se va desfășura din nou pe pământul țării, ca în 1475, dar acum ea va îneca în valurile ei și prima domnie a îndrăsnețului fiu al lui Stefan cel Mare.

În momentul când era chemat să joace acest rol delicat în istoria țării sale, logofătul Toader era un om încercat în greutățile dregătoriei. Cariera și-a început-o în pleida de colaboratori ai lui Stefan cel Mare, printre care apare, dela 1493 înainte, cu titlul de pârcălab de Hotin, lutat la Roman tot ca pârcălab, sub Bogdan Vodă, ocupă același post sub Ștefăniță, până în

1523, când e înălțat la rangul de logofăt. Cu această dregătorie trece în divanul lui Petru Rareș, unde se menține în tot cursul primei domnii o furtunatecului voevod. Nu sunt dovezi că ar fi urzit împotriva Domnului său în complotul boierilor dela 1538. De altminteri, în ultimele zile ale acestui an a trecut la cele vecinice, după patruzeci și cinci de ani de dregătorie vrednică și fapte de mare de amintire. La Honor a ridicat, în 1530, mănăstirea unde a și fost înmormântat sub lespede pe care și-a pregătit-o însuși, din timpul vieții. A fost, se pare, în bună prietenie cu episcopului Romanului Iacarie, căci acesta ne spune în cronica sa că a fost îndernat să descrie evenimentele contemporane de Petru Rareș și de "marele logofăt kir Toader".

Lisiunea din 1534 lăsase urări grele, nu numai în viața Moldovei, ci și în conștiința logofătului nostru. Prinderea lui Gritti și uciderea fiilor lui erau, de sigur, acte politice; amintirea lor cutremura totuși sufletul dregătorului credincios, care lucrase din poruncă și pentru folosul țării. Ni se pare că vedea fiorul nemărturisit al acestor gânduri în gestul cu care logofătul închină, câteva luni după drama din Ardeal, un Tetraevanghel mănăstirii dela Dobrovăț. Ca taina care leagă Tetraevanghelul pârălabului Barbovski de evenimentele petrecute în Transilvania la 1529, tot astfel și acum, ecoul faptelor de arme se stinge la picioarele altarului într'un gest care, când nu e de mulțumire, e de răscumpărare.

Despre Tetraevanghelul care ne evocă, prin momentul când a luat ființă, împrejurările de mai sus, știm puține lucruri. Valoarea lui artistică o pun în lumină vignete reproduse de Vl. Stasov în albumul său de ornamente, iar originea lui o fixează cele două-trei rânduri care însoțesc planșele: "Les quatre évangiles, de l'an 1535. Bibliothèque impériale Publique de St. Pétersbourg nr. 22, 4°, parchem. Ecrits par Pantome Logothète sous Jean Pierre, hospodar de Moldavie, et offerts au monastère de Dobrovetz en 1535. De la coll. Pogodine".

"Pantome logofătul" n'a existat. În inscripția originală literele au fost scrise deasupra rândului, au fost rău interpretate și numele adevărat a fost schimbat în "Pantome", adică pan Toma. Dar despre un atare Toma, pan-Toma logofăt, nu vorbesc documentele epocii, care în schimb lămuresc cu atâtea amănunțite figura singurului logofăt de divan al lui Petru Rareș din prima domnie, Toader.

De ce darul a fost închinat mănăstirii Dobrovăț? Știm că în același an, în Februarie, vistiernicul Mateiaș se îndreaptă și el spre altarul Dobrovățului, oferindu-i un Tetraevanghel scris după dorința fratelui său și ferecat în argint cu cheltuiala sa. Cele două mărturii de sollicitudine boierească, venite aproape în același timp, sunt ele semne că s'a petrecut la acest an un eveniment deosebit în viața mănăstirii?

Școala Dobrovățului a fost destul de schimbătoare în primele decenii ale existenței sale. Ctitoria răsărise în ultimii ani ai lui Stefan cel Mare. Ea crescuse dintr'o ambiție mare, de a se creia și aici, în ținutul Vasluiului, un focar de lumină, un din acele Academii de artă și cultură religioasă, cum existau la Neanțu și la Putna. De aceea, clădirea a fost concepută în proporții mai impozante decât celelalte ctitorii, iar la înzestrarea ei s'a pus o grijă deosebită. Caligrafi lucrau pentru ea și rul textelor sfinte la Putna, iar un diac, Dumitru, li se adaugă din lumea laicilor, poate dela cancelaria domnească. Într'un atelier de broderie - pe care altădată au încercat să-l localizeze la Gurte - se executau în același scop, de meșteri stăpâni pe secretele artei lor, un splendid epitaf și un epitrahil. Dar Stefan nu apucă să vadă strălucind pe pământul Moldovei și acest centru de învățatură și glorie creștină. După moartea lui, Dobrovățul se cufundă în mediocritatea mănăstirilor de rând, peste care nu va mai isbuti să licărească nicio clipă. Faptul că aici se îngroapă, la 14 Octombrie 1512, trupul Doamnei Nastasia, nu-i aduce niciun spor de prestigiu, căci altor mănăstiri li se va acord cinstea de a fi

alese ca necropole voevodale.

Nici starea materială a mănăstirii nu pare să fi fost prea bună sub urmașii lui Ștefan. La zestre de câteva sate acordate dectităr, Bogdan-Vlad adăugă, la 8 Decembrie 1514, într'o zi de sărbătoare în care împărțea același cju-tor și călugărilor dela Putna, Voroneț, precum și mitropoliilor dela Roman, Suceava și Radauți, un dar de 800 de zloți tătărești, iar la 20 Aprilie 1515 mai dăruiește Dobrovățului un sat și un iezer și 'i confirmă daniile unor cre-dincioși, constând dintr'un sat cu moară, din două iezurele și din două săla-șe cu țigani. Nicio grijă pentru ctitoria tatălui său nu se vede la Ștefă-niță. Astfel, la înălțarea în tron a lui Petru Rareș mănăstirea era săracă în moșii și în odoare, pereții bisericii rămăseseră albi, nezugrăviți, iar din ob-ștea ei niciun călugăr nu se ridicase la vreo distincție culturală.

Din această stare o scoate Petru Rareș. Nu s'a putut fixa cu precizie până acum data când s'au încheiat la Dobrovăț lucrările care au adus mănăstirea în forma ei înfloritoare din secolul XVI-lea, dar daniile pe care le închină în 1535, logofătul Toader și vistiernicul Mateiaș aduc și în această privință o lumină de care istoria ctitoriilor românești trebuie să țină seama.

ȘTEFAN BACIU

ANALIZA CUVANTULUI DOR

Căteodată toate orașele lumii sunt târgul nostru românesc,
Le privim cu aceeași ochi, prin ceața dorului,
Si se întâmplă, că nici o stradă din Paris sau din Londra,
Nu e atât de frumoasă, ca Brașovul nostru natal.

Descori, descori,
Se face că la Rio de Janeiro,
Pe arțitoarea plajă a Copacabanei,
Să mi se facă dor de Galați sau de Fărgoviște,
Sau să mi se pară, că nu e oraș mai frumos decât Brăila.

Suntem pretutindeni - și nicăeri acasă,
Am trecut prin Italia, prin Franța,
Chiar și pe coasta Africei am pus piciorul,
Dar pe mine mă doare regretul că nu am fost niciodată la Turnu Lăgurele.
Am văzut zâmbetul Mona lizei la Luvru,
Am privit balul genial al colărilor la Palazzo Pitti,
Am văzut zeci de pânze de Van Gogh,
Romanticele apusuri ale lui Kaspar David Friedrich,
- Si mi-e dor de Ciobanul lui Grigorescu,
Măcar pe-o reclară de ciocolată,
La un colț de stradă din Eucurești.

Veniți aduceri aminte, sunt prizonierul vostru,
Așezați-mă pe covorul fermecat al iluziilor,
Si spuneți, pentru o clipă măcar, că de-aici,
De lângă bananierii țării Amazoanelor,
Nu sunt decât două stații de tren,
Până la cireșii din Rârnicul Vâlcea!

(Din volumul "110 Poezii" care
va pare în editura "Cartea Pri-
begiei din Buenos-Aires, Argen-
tina.)

SONET

In golul nopții negre se perindă
Imaginile clare și rotunde,
Si'n falduri, inima care te-ascunde,
Vrea să te-apropie, să te surprindă.

Magia caldă se revarsă'n unde
Pe care'ncearcă să ți le cuprindă
Argintul ochilor ca'ntr'o oglindă,
Si să le'nalțe sau să le scufunde.

Când vorbe arse de sfințita sete
Iși întregesc conturul șters în firea
Dorinței împlinite pe'ndelete,

Lijește'n pragul zilei preînțirea
Că revederea seamănă regrete
Si că nădejde naște despărțirea.

CONSTANTIN ALARIUȚEI

20 OCTOMBRIE

De cerul galben și departe m'am mirat
Ca de un chip săpat pe vasul lumii;
Când sbor albastru dintr'un început curat
Trinite'n fund de ape palide, lăstunii.

Rămas cu toamna lângă mine, singur,
Nu'nțelegeam de ce cad frunze și se coace poana;
Si mici îndepărtatul, alb al turmei, murmur,
Sub sat de doine și de câini, lătrându-i goana.

Se petreceau spre case'ntârzieri din timp
Si Voevozi nuntiți la cer de brazii Vrancei
Prinzind odihna-amară a morții'n schiab
Cu îmbătări de vânt ce desgolcau copacii.

Iar se sfârșea Octombrie la Asfințit
In ziua când mă începuseră cu mirare;
Eram de-atâta vreme dintr'un neam, ursit
Să mergă'n altă lume pe'nserare.

Venise ^{de} mult și pentru'ntâia oară
La oameni de sub vreme și țara în ruine;
"E prea târziu să plec cu ei spre-Odinioară;
Si ce devreme'nghiață iarnă peste mine!"

CAMPANIA DIN 1538 INTR' O CRONICA TATARASCA

Capitolul a cărei traducere o găsim mai jos după cronica tătarească și traducerea ei din 1740¹⁾ aflate la Bib. Nat., aparține cronicei lui Sahib Ghirai²⁾ han al Crimeii, contemporan cu domnitorul Petru Rareș și cu sultanul Suleiman Legiuitorul. Autorul acestui izvor scris de un contemporan al evenimentelor nu este cunoscut, dar relatarea lui are importanță fiind opera unui om, care a însoțit pe suveranul lui în lungul drum ce a dus la Suceava.

Paginele cronicei nu ne aduc noi date, dar descrierea măsurilor luate și a atmosferei de teamă, care domnea în armata lui Sahib Ghirai, ne arată prețuirea deosebită, o putem spune frica, pe care o provocau armatele Moldovei încă din epoca lui Stefan cel Mare, când câștigaseră o mare faimă printre vecini.

Vom vedea, cum hanul ordonă construirea unei cetăți menită să oprească o eventuală diversiune, neîncrederea totală în afirmația unor căpitani care afirmau, că armatele invadatoare n'aveau să întâmpine o rezistență în înaintarea lor și bucuria populației tătarești la întoarcerea victorioasă a hanului dintr'o țară unde mulți de ei lor fuseseră răpuși.

Nu insistăm mai mult deoarece citirea cronicei este destul de lămuritoare.

Tin doar să arăt războiul purtat de Turco-Tătari împotriva lui Petru Rareș, demn dar nenorocos urmaș al lui Stefan cel Mare, este descrisă de numeroase izvoare otomane. În românește n'a fost publicată decât traducerea unui zicer făcută de Andrei Antalfy³⁾.

La Istanbul Dl. G. Zerna, fost consul general al României, a tradus din turcește multe pagini referitoare la istoria noastră.

Dornia Sa, privitor la campania din 1538, a tradus darea de seară scrisă de Nasuh Latrakci "Fethname-i Kara Boghdan"⁴⁾ aflată într'un singur nss. la biblioteca din Istanbul. Paginele sunt cât se poate de interesante pentru lupta din 1538.

Amintim și o altă traducere ce privește tot evenimentele din 1538, aceea a unui capitol din lucrarea lui Gelalzade Mustafa Celebi⁵⁾ "Tabakat al-nasalik fi daragat al-nasalik" izvor care a cunoscut o ediție în 1937, neamintită de enciclopedia istorică, apărută ulterior.)

1. nss. turc. Bib. Nat. Suppl. turc. 164 fol. 80-140. traducerea Nouv. Acq. Fr. 4030 fol. 19r-38r.
2. F. Babinger, Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke. Leipzig 1927, p. 235 nota 1.
3. A. Antalfy, Lunga'at as-Salatin al lui Rukhranzade Ahmet Feridan ca izvor pentru istoria Românilor. Bul. Com. Ist. XIII 1939, p. 3-23.
4. F. Babinger, G. O. W., p. 66-67.
5. op. cit. p. 102-103.
6. Islam Ansiklopedisi, Istanbul 1945, vol. III, p. 61-63.

Nu trec în revistă decât numele câtorva cronicari otomani, în a căror operă se află capitole mai mult sau mai puțin dezvoltate referitoare la campania din 1538: Lutfi paşa, Rustem paşa⁷⁾ Ferdi⁸⁾, I. Peceni⁹⁾, etc.

În paginile acestei reviste vom mai da capitolele din Peceni referitoare la campania lui Suleiman în Loldova.

Să lăsăm acum cuvântul autorului necunoscut al cronicii lui Sahib Ghirai.

N. BELDICEANU

CAMPANIA DIN 1538.

În acest moment hanul a văzut venind un ceauş, care după ce i-a sărutat mâna, i-a înmănat un firman trimis de sultan. După ce a poftit pe trimis să stea, a deschis firmanul¹⁰⁾ şi a citit cele ce urmează:

- Scumpul meu frate

- Veţi afla că Loldovenii şi cei de dincolo de Loldova, aceşti miserabili ghiauri fără de credinţă şi religie, au avut îndrăsneala să asuprească pe musulmanii din părţile acelea şi să măcelărească pe unii din ei. Eu socot să mă duc în ţara lor pentru a distruge cu totul acest neam afurisit.

- Vă dau de ştire pentru a şti să veniţi cu armată.

Hanul a fost încântat de cuprinsul firmanului şi a răspuns numai decît, dînd scrisoarea lui aceluiaş curier, pe care l-a acoperit de cinste.

Hanul i-a arătat, că în două luni vine timpul secerişului şi că dacă ar pleca mai înainte ar lipsi de provinat, din care motiv numai după strîngerea grînelor îi va fi cu putinţă să plece. Atunci vom trece Mistrul în olatul Akkermanului de unde vom scrie.

Imediat după plecarea ceauşului, hanul s'a gândit să-şi pună ţara în stare de apărare. De aceea a poruncit ca un anumit număr de case să dea câte un car de piatră, altele cherestea şi cu toţii să-şi ia hrană pentru timp de o lună. Într'o lună toată lumea trebuia să se afle la Oraghizi. Ordinele au fost împlinite în 6 zile şi tocmai venise şi timpul secerişului. Vrenea era tot atît de frumoasă cît şi importanţa lucrărilor.

Într'un loc frumos străbătut de mai multe rîuri a fost ridicată o cetate frumoasă, între zidurile căreia a fost înălţată o geamie minunată. Deasemenea a fost săpat un bazin de toată frumuseţea pentru bărbaţi şi femei. Fiecărui i-a fost hotărâtă partea de muncă pentru această cetate, care este cheia olaturilor tătărăşti. Împrejur a fost săpat un şanţ, care a fost legat cu na-

7. Lutfi paşa şi Rustem paşa au participat la campanie. Primul în calitate de vizir al doilea, iar Rustem paşa ca beglerbeg al Anatoliei. Cronica primului a fost publicată. Cea a lui Rustem nu cunoaşte decît traducerea germană a lui L. Farrer, Die osmanische Chronik des Rustem pasha, Leipzig, 1923 VIII+208p. Traducerea este însă un rezumat al cronicii. Noi am copiat capitoul referitor la Petru Rareş dintr'un mss. aflat în Bib. Universităţii din Istanbul. Pentru amănunte vezi F. Babinger op. cit. p. 80-82.
8. op. cit. p. 83. Tinerii să atragem atenţia că mss. aflat în Bib. Sf. Sofii din Istanbul sub cota 3317 nu merge decît pînă în ajunul campaniei din 1538.
9. F. Babinger, op. cit. p. 192-195.
10. Printre izvoarele otomane, care amintesc trimiterea acestui firman este şi cronica lui Rustem paşa. Ist. Univ. K. T. 4, mss. 2438 fol. 213r.

rea. Șanțul avea mai mult de 5 brațe adâncime. Cetății nu i-au făcut decât două părți, una în fața alteia. Pe marginea șanțului, din loc în loc, au fost ridicate turnuri prevăzute cu tunuri bune și tot felul de provizii necesare războiului, pentru garnizoana care era lăsată. Deasemenea cele patru colțuri au fost întărite cu turnuri înzestrate de tot ce este trebuitor la vreme de război. În mijlocul cetății a fost clădit un donjon atât de înalt, că putea fi văzut de la cale de trei zile de mers.

Tara tătarească fiind astfel pusă la adăpost de încălcările dușmanilor, prințul a pus-o și sub protecția lui Allah a tot puternicului și a dat ordin ca toate trupele să fie gata înainte de trece 10 zile, pentru a merge pe malurile Nistrului și ca fiecare să se îngrijească de hrană pentru trei luni. Celor care ar fi nesocotit poruncile, avea să li se confăște bunurile și tăia capul.

Toți s'au supus. Pușcașii au luat un car pentru cinci și cu totul au fost 200. Deasemenea au fost luate 40 de tunuri.

După prima zi de mers tabăra a fost ridicată la Ialigniz Agaci. Mai întâi cu deosebită grijă a fost înălțat certul hanului. La fel s'a procedat cu aceluiaș ale pajilor. Toate proviziile, armele și steagurile au fost băgare în corturi, înconjurare de care legate și de un fel de întărituri, de teama accidentelor sau surprizelor care ar fi putut avea loc. Principalii ofițeri aveau și ei corturi bine închise. Ori de câte ori s'a ridicat tabără până a ajunge la Niptru, ordinea aceasta a fost observată. La Nipru s'a ajuns în patru cinci zile. Odată ajunși hanul a poruncit trupelor din Irin și Barin să se pregătească pentru a trece fluviul la primul ordin, pe un pod la care lucrul era început. Odată terminat, trupele se pregăteau pentru a-l trece înainte de răsăritul soarelui, când dintr'odată s'a auzit mare zarvă, care a pus în stare de alarmă întreaga armată. Hanul a poruncit ca tunurile să fie legate unele de altele de teama de a nu-i fi luate, iar el însuși a încălecat împreună cu întreaga călărie. Luminându-se de ziuă au fost văzuți cei care au pricinuit zgomotul. Urmărindu-i, 40 sau 50 au fost prinși și aduși înaintea hanului, care i-a întrebat cine sunt. Ei au arătat că fac parte din banda lui Akak Ali Iirza compusă din 500 de oameni.

- Zărind în noapte luminile taberei ne-am îndreptat crezând, că era un loc pentru a mâna peste noapte, dar dându-ne sara că este o oștire, am făcut în mare grabă cale întoarsă. 450 ne-au părăsit luând calea spre Orkopu. Noi ne îndreptăm spre Luga, atunci când soldații voștri ne-au oprit. Acum suntem în mâinile voastre, puteți face cu noi ce voțiți.

Hanul adresându-se șefilor armatei a spus:

- Acești prizonieri, deși musulmani, n'au nici lege, nici religie. Pradă și nepedepsiți iau bunurile fraților lor. De aceea trebuie tăiați.

Ordinele au fost ascultate.

După trei zile armata a traversat Niprul și a continuat marșul în timpul căruia hanul a interzis, amenințând cu pedepse, răslețirea de grosul armatei. Când se ridica tabăra aceasta era înconjurată cu streji pentru ca ele să vegheze la tot ce s'ar fi putut întâmpla și să împiedice ieșirea soldaților. Totul era îndeplinit întocmai, potrivit ordinelor hanului, care știa să se facă ascultat.

Această disciplină severă nu era pe placul tuturor.

În timpul acestei campanii armata fiind în tabără, hanul a plecat la vânătoare. Beii au profitat de lipsă pentru a unelti împotriva lui, hotărând să-l depună și să ridice în loc pe Ahmet Ghirai, fiul lui Seadet Ghirai. Ei nădăjduiau că sub acesta vor avea libertatea să facă tot ce vor. Printre ei se aflau unii cărora conspirația le făcea oroare. Ei s'au dus și l-au înștiințat pe han, care părăsind vânătoarea s'a întors numai decăt în tabără. Beii au fost surprinși văzându-l atât de repede și planurile lor au căzut. Hanul ar fi

dorit să se răzbune exemplar, dar era oprit de legea care interzicea uciderea unui bei, atunci când se făcea război ghiaurilor. Doar spuse că Allah nu va uita, că nu-i va lăsa napedeșiți pentru viclenia lor și a continuat să se poarte cu ei ca și mai înainte ca și cum nu știa nimic de cele petrecute.

Hanul a trimis un curier sultanului pentru a-i anunța că este deja în marș; au trecut Nistrul și acolo au ridicat tabăra.

Gonacii au adus doi boieri moldoveni, care când erau gata să fie tăiați, gâdele având sabia pregătită pentru a-i lovi, hanul i-a întrebat unde se află Petru principele Moldovei, dacă are armată numeroasă și dacă știe că sultanul și tătarii vin asupra lor.

Ei au răspuns:

- Moldovenii știu prea bine tot ce se petrece la voi. Toate cetățile sunt întărite și bine aprovizionate. Socrul(?) lui se află acum într-o fortăreață în dosul unui munte înalt, unde și-a dus toate comorile. În ciuda acestei precauții armata lui se înpuținează pe zi ce trece și dacă voi înaintați mai adânc pe pășturile lor și o aflați, el va rămâne singur și se va vedea silit să se retragă cu socrul lui în acea fortăreață.

Hanul spune:

- Câini de ghiauri! Nu vă cred, principele vostru este prea viteaz pentru ca să fugă în fața noastră.

Din nou ei au întărit spusurile lor.

Atunci hanul a poruncit imediat gâdelui să le taie capetele, ceea ce a fost executat.

Marșul a fost continuat și a doua zi. Pătrunzând în Moldova toți locuitorii și-au părăsit casele și s'au ascuns în munții cei mai înalți și mai îndepărtați, unde și-au construit bordece pentru a sta.

Tătarii dădeau foc la tot ce se afla în calea lor, ceea ce a îngrozit pe toți cei rămași credincioși prințului Moldovei. Văzându-se părăsit, el a fost obligat să fugă fără ca cineva să știe unde s'a retras.

Hanul văzând starea la care era adusă țara, că toate bunurile particularilor erau lăsate în voia soartei, a interzis trupelor să prade, permițându-le să ia numai ceea ce era trebuitor pentru trai. A fost ascultat nițel neîncredințându-se să se îndepărteze de grosul armatei.

Continuând marșul a ajuns la Albazarî, unde armata a făcut popas pentru a aștepta pe sultan, care a venit după două zile și s'a oprit aproape de oraș, dar în partea opusă taberii tătărăști. Atunci hanul s'a așezat în văzul otomanilor. Spre seară sultanul văzând focurile aprinse de câțiva tătari socotea că armata are un mare număr de soldați. În adevăr focurile păreau tot atât de numeroase ca și stelele cerului.

Odată cu venirea zilei sultanul a trimis mai mulți dregători ai curții pentru a saluta pe han. Aceștia s'au apropiat de el spunând: - Împăratul lumii dorește neșpus de mult să vă treacă armata în revistă. -

Hanul a răspuns că nimic nu poate fi pentru el mai de onoare, decât să dea satisfacție sultanului. Imediat a poruncit ca fiecare să-și ocupe locul și defilarea a început.

Întâi a trecut corpul din Sirin. Sultanul a crezut, că e vorba de întreaga armată și a poruncit tunurilor să sloboade în cinstea ei. Dar după ce a zărit restul armatei, care era orânduită pe 30 și 40 de șiruri. Ea era atât de numeroasă și rândurile atât de înghesuite, încât părea un furnicar. La mijloc se vedea un stindard mare în vârful căruia se afla un inens mare de aur. După el se cunoștea, că acolo era locul hanului. Sultanul a pornit iarăși tragerea unei salve, arătând în acest chip cinstea pe care voia să o facă hanului. Cum s'a văzut intenția sultanului, mai mulți pași s'au dus să sărute mâna hanului și să-i facă toate onorurile care-i erau datorite.

După aceasta l-au adus în fața acestui mare monarh. Când a ajuns în apropierea hanul a voit să descălece, pentru a servi de scutier sultanului și pen-

tru a-i ține scările. Acesta l-a împiedicat și au călărit alături în timpul ceremoniei vorbind foarte familiar. La sfârșitul ei hanul a condus pe sultan la cortul lui și după ce l-a salutat, și-a condus armata în tabără.

Când hanul pregătea daruri pentru împărat, beii din Rumelia (Pen. Bl.), cu alți 15 bei și numeroși nobili au venit la han și intrând în cort i-au sărutat mâna. Hanul a poruncit să le servească răcoritoare, după care ei l-au invitat din partea sultanului la o adunare.

Imediat hanul a poruncit să pregătească cai, să fie anunțați toți beii și toți cei din suita lui. Drept pază avea 300 ieniceri, care erau orânduți la intrarea cortului. El s'a îmbrăcat cu o haină scumpă cusută cu aur și o alta stacojie. Pe cap și-a pus o bonetă de samur. Când a încălecat toți cei din jur au exclamat: - Cât de puternic este Allah de poate crea astfel de ființe. - Beii și nobilii care veniseră să-l caute mergeau înainte în ordine. După aceea cei 300 de ieniceri cu puștele pe urmă. După ei venea hanul, asemenea lui Iosif prin frumusețe, urmat de toți nobilii curții.

Toată casa împăratului era îmbrăcată în platoșe acoperite cu zavelci și toți erau călare pe cai arbi orânduți în șirag de la intrarea taberei până la cort. Hanul trecând saluta de o parte și de alta. Beii care câteva zile mai înainte voiau să-și omoreze hanul văzându-se acum înconjuțați de trupele sultanului, au pierdut nădejdea de a se mai vedea ieșiți. Ienicerii în arme s'au oprit în tabără și au făcut șirag până ce a trecut hanul. Sosind aproape de cort, nobilii i-au ținut scările în timp ce el descindea. Doi alții l-au condus ținându-l de subțiori. Ayaz pașa, Lutfi pașa, Kâsin pașa și Luhamed pașa au venit să-l întâmpine și l-au condus în cortul sultanului. Hanul a făcut semn servitorilor lui să se țină la o parte și a dat darurile adse: nouă piei de samur negru, nouă dinți de pește, nouă piei de zibelină, nouă piei de cele mai frumoase vulpi moscovite, nouă piei de singop sau jder, a căror păr era atât de lung, încât puteai ascunde un or, și nouă piei de veveriță albă. Și după obiceiul hanilor tătari de a da nouă daruri diferite fiecare închinându-i altel nouă. După aceasta toți beii alaiului fiecare potrivit rangului au mers să sărute mâna sultanului, după care s'au retras, rămânând numai hanul. Împreună au vorbit îndelung, după care capugibașul a poruncit să fie adus un cal șarg cu urechile bine făcute și picioare negre, într'un cuvânt nu se putea afla altul mai frumos în grajdurile sultanului. Era bogat înșeuat, totul era împodobit cu aur, iar scările erau cu totul și cu totul de aur. A fost adus la ușa cortului din care Hanul a ieșit însoțit de cei care l-au primit. Ei l-au dus ca și mai înainte ținându-l de subțiori. Când a încălecat nobilii au ținut scările și alaiul s'a întors în aceeași ordine ca la venire. Cei orânduți de sultan să-l însoțească l-au primit la ușa cortului. Abia intrat a văzut venind 6000 de oi și 100 de butoiașe de miere dar din partea sultanului. Imediat hanul a împărțit armatei 3000 de oi și 50 de butoiașe de miere, iar cealaltă jumătate a trimis-o dar armatei împăratului pentru a fi împărțită soldaților, care aveau mai multă nevoie.

Ziua următoare tabăra a fost ridicată și cele două armate au luat drumul separate. După trei zile de mers ele s'au întâlnit și ajuns împreună la orașul Suceava, pe care l-au înconjurat.

Orașul Suceava era unul din cele mai frumoase și mai bine întărite ale țării. Avea palate și biserici rarețe. Cetatea era nerăsurată de înaltă, încât părea că se ridică până la al treilea cer.

Armatele abea ajunse, fruntașii orașului au predat cheile sultanului și s'au recunoscut supuși. Sultanul a dat ordin să fie înștiințat hanul să vie să se plimbe prin oraș. Acesta a venit imediat și împreună s'au dus să viziteze cucerirea.

Sultanul voind să răsplătească rapida supunere a populației le-a dat drept voivod¹²⁾ pe unul din cei mai de seamă din oraș.

Sultanul a anunțat pe han că se poate înapoia cu armata în țara lui. În aceeași zi împăratul a trimis un ceauibași și un capugikethuda cu alți 50 de ceauși, care au adus hanului un dar compus din două legături măiestrit brodate și pline cu haine minunate croșite după moda tătară și făcute pe măsură, o pungă de țechini și alte două de bani turcești. Pentru beii lui de frunte și curții a adus de asemenea daruri de mare de rangul lor. Hanul a primit toate acestea cu multă plăcere și a tratat cu deosebită cinste pe cei care le-au adus. A doua zi hanul s'a dus să vadă pe sultan și să-i mulțumească pentru daruri și să-și ia ziua bună.

Cele două armate s'au întors și au luat calea țărilor lor.

După două zile de drum beii au arătat hanului că trupele nefăcând pradă au sărăcit în acest război. Ei au cerut să li se îngăduie să prade pentru a fi despăgubiți de cheltuelile pe care au fost obligați să le facă. Hanul n'a voit să dea voie dar le-a permis să ia atâtea animale câte ar putea avea nevoie. Acest mic avantaj a fost important pentru aceea care au pus mâna pe tot ce au găsit.

Când armata a ajuns pe malul Nistrului, a trecut apa și a intrat în olaturile tătarăști.

Acolo hanul ni-a dat și mie păcătosul autor a acestei scrieri porună să iau din fiecare turmă câte un animal de fiecare rasă. Dar nu mi-a fost cu putință să rămân în drum, locul fiind prea mic pentru a încăpea tot ceea ce îmi era convenit. De aceea am ridicat cortul pe locul cel mai înalt, de unde am trimis pentru a mi se lua dreptul meu. Într'un moment am devenit foarte bogat și toată lumea era așa, prada fiind una din cele mai considerabile de la Ghenghis Ghirai han încoace.

În mersul armatei era observată o disciplină strașnică, toți ienicerii stăteau de pază pentru ca să oprească soldații să se răslețească.

Vestea întorcerei hanului a provocat o bucurie generală în olaturile tătarăști și era atât de mare deoarece doborârea o mare neliniște în ce privește reușita acestui război. Orașele Oraghizi, Ghözlove, Akmesgid, Erin, Kafa și Kerzi dintre toate celelalte orașe s'au remarcat prin serbările și focurile de artificiu pe care le-au făcut.

Fericita întorcere a hanului învingător și iubit de poporul lui a făcut să tremure pe toți principii din vecinătate. Moscoviții, Circasienii și Nogaii i-au trimis solii cu daruri bogate pentru a-i cere prietenia.

Această ultimă campanie a îmbogățit întreaga țară atât de mult încât ar fi fost cu neputință să întâlnești un cerșetor. Căii erau în număr atât de mare, încât beii îi dădeau aproape pe nimic. Bogăția aceasta de orice lucruri unită autorității pe care hanul o avea asupra supușilor punea toată lumea la adăpost. Odată cu 16 pungi ale hanului puse într'o căruță descoperită și fără să iau răsurile de a le acoperi, condusă de numai un căruțaș, am urmat-o liniștit și fără de arme. Aveam numai un cuțit. Am mers astfel cale de două zile și două nopți fără întâlniri neplăcute și fără de teamă. Acei care treceau și vedeau că avem bani se depărtau cu reperițiune plini de frică de a fi ispitiți. Aici se poate vedea ce poate un bun conducător.

"Neamul nostru rămâne, pentru că și el participă, în felul lui, la eternitatea ființei."

(C.Noica: "Ce etern și ce e istoric în cultura românească")

V. VOICULESCU:

PĂMÂNT ÎNRĂLAT ÎN PATRU LĂRI APE.

Atâta dela Domnul: pământ cu cer și ape
Încolo, țară dreaptă, de-a'ntregul te-au făcut
Plugarii și păstorii cu fluieră și sape
Gu sufletul lor neaș urzeala și-au bătut.

Pălmași și-au dat sudoare, răzeși și-au dat ciolane,
Războinici pentru tine cu bâte dela oi.
Ne creștinase buna, în holde cu icoane,
Tărână închinată cu pași pioși de boi.

Năpaste'n câmp, pârjoluri pe sate și'n olaturi.
Cenușă viitorul sub secolii fără punți.
Cum ne-am păstrat sămânța o știe peste leaturi,
Din miezul tău, eterna biserică de lunți.

Meru rărunții fauri porneau, a mia oară;
Aceași vechi și trainici țărani dela'nceput
Pustiitatea neagră să-ți înflorească iară
Si să te zărisească din sânge și din lut,

Glic'nrălată'n patru năpraznice și hodie:
De Nistru și de Tisa, de Dunărea ce'n frâu
Cu șapte guri gramazul balauresc îndocie
Să verse lării tale puhoaiete de grâu.

O SEALA DE CUVINTE

AL. RUSSO:

CANTAREA ROMÂNIEI.
(fragment)

1.

Domnul Dumnezeul părinților noștri înduratu-s'a de lacrămile tale, norod
neîngâiet, înduratu-s'a de durerea plămânilor tale, țara mea?... Nu ești în-
destul de smerită, îndestul de chinuită, îndestul de sfâșiată? Văduvă de fi-
ciorii cei viteji, plângi fără încetare pe morrintele lor, precum plâng și jă-
lese femeile displetite pe sicriul nut a soților.

2.

Neamurile auziră tipătul chinurii tale; pământul se mișcă. Dumnezeu numai
să nu-l fi auzit?... Razbunătorul prevestit nu s'a născut oare?

3.

Care e mai mândră decât tine între toate țările serănate de Domnul pe pă-
mânt? Care alta se împodobește în zilele de vară cu flori frumoase, cu grâne
mai bogate?

4.

Verzi sunt dealurile tale, frumoase pădurile și dumbrăvile spânzurate pe
coastele dealurilor, lipește și senin ceriul tău. Lunții se înalță trufași
în văzduh; râurile, ca brâc pestrițe, ocolesc câmpurile; nopțile tale încântă
auzul, ziua farmecă văzul... Pentru ce zâmbetul tău e așa de amar, mândra mea
țară?...

5.

Pe câmpurile Tenechiei răsărit-au florile? Nu au răsărit florile, sunt turmele multe și frumoase ce pasc văile tale: soarele înrodește brazda, mâna Domnului te-a bucurat cu bunuri felurite cu poezie și cu flori, cu avuție și cu frumusețe... Pentru ce geai și țipi, țară bogată?...

6.

Dunărea bătrână, biruită de părinții tăi, îți sărută poala și îți aduce avuții din ținuturile de unde soarele răsare și de unde soarele apune; vulturul din văzduh caută la tine ca la părintul său de naștere; râurile cele frumoase și spumegoașe, pâraele cele răpede și sălbatece cântă neîncetat lauda ta... O, țară falnică ca niciuna, pentru ce fața îi-e îmbrobodită?

7.

Nu ești frumoasă, nu ești înavuțită?... N'ai ficiori mulți care te iubesc? N'ai căteva de vitejie a terecutului și viitorul înaintea ta?... Pentru ce curg lacrimile tale?...

8.

Pentru ce tresari? Trupul ți se topește de slăbiciune, și inima ți se frământă cu iuțeală... Cetit-ai oare în cartea ursitei?... Aerul mișcă turburat... vântul dogorește... Ingerul picirii arătatu-ți-s'a? Noaptele tale sunt reci, visurile turburate ca valurile mării bătută de furtună... Ce-ți prevestesc?

9.

Privește la liazăzi, la liazănoapte, popoarele își ridică capul... Gândirea se ivește luminoasă pe deasupra întunericului... Gândirea, duhul dumnezeesc, ce zidește, și credința ce dă viață... Lumea veche se prăvălește și pe a ei dărâmturi slobozenia se înalță!... Deșteaptă-te!

10.

Mucenicii sângelui tău n'au zis oare: "și Domnul va scula pe unul dintre voi, care va așeza pe urmașii voștri în volnicia și puterea lor?... "Uitat-ai sângele ce cură prin vinele ficiiloror tăi?... Mult erai mândră odinioară când strigai "ura" în bății!... Pieptul tău era tare ca oțelul, paloșul se tocea pe dânsul... Soarele se întuneca de nori de pulbere ce rădicau războinicii tăi.

11.

Poporul tău era îndrăzneț ca vulturul, războinic și trufaș ca taurul neînjunghiat... Rămasu-ț'a oare numai umbra puterii și aducerea aminte a vitejiilor tale?...

12.

Cum a slăbit pieptul tău de oțel!... Lâna ta cea tare cade de oboseală... și molășirea a intrat în lăcașul voinicilor!

DIALOG

"CAETE DE DOR"

Literatura de azi apare ca un exercițiu de răbdare, scriitorii și eroii ei sunt în așteptarea evenimentului ce-și anunță venirea și-și amână mereu petrecerea. De aceea fața lor e profetică și în același timp fără speranță. Totul se află în amânarea fără termen a lumii ce a încetat de-a mai spera; oriunde viața s'a schimbat; nu mai e curgere, ci joc de răbdare, comic sau tragic. Undeva, în adâncul Fircii, vremea nu mai clădește nici-un viitor. Ci doar întârzie un Apocalips.

Conștiința literară de azi vede pe Dumnezeu ce s'a pierdut în lume; pentru a-l elibera, ea are nevoie de incendiul timpului. De aceea ea este fenomenologică. Pe un alt plan, se cerea sinuciderea omului: concluzie logică și teră

etică a existențialismului. Căci "acest lucru groaznic: timpul, se desfășoară în mine ca un cancer irevocabil", spune Malraux. Timpul e canceros și la un alt tropic, alți eroi mărturisesc același lucru: "Cancerul timpului ne mistuie. Eroii noștri au murit sau mor. Eroul nu mai e Timpul ci Eternitatea. Să ne punem atunci în mersul ei și să ne îndreptăm spre închisorile morții. Căci nu mai dăinuie nici-o speranță de ieșire. Timpul e invariabil" (Miller)

Și omul filozofiei moderne, în exemplu heideggerian și organizează Apocalipsul, ca unica autenticitate a ființei sale: a-fi-spre-moarte. În dosul ei stă conștiința Timpului: orizont vremelnic de-a fi.

E poate și vina celui veșnic; prea au fost duși oamenii în pustiu pentru a nu încerca să găsească: pietrelor li s'a zis pâini, umbrelor semeni și arșiței apă. Deșertul din jur a cuprins sufletul și în pustie, insul s'a văzut ca ins. El s'a strigat și și s'a auzit ca erou al singurătății de-a fi om. Singur și mare. Profet fără viitor, ființă fără speranță, om fără ceilalți, eroul literaturii moderne în dezamăgirea de ins, a arătat Dumnezeirea.

Așa a început nesfârșitul dialog între Timp și Eternitate.

II

I l'am gândit atunci la sensul și destinul unei literaturi românești în străinătate. Căci și cei exilați sunt într-o înspăimântătoare părăsire a Celui-Etern și aceiași răbdare de profeți de torc întârzierea sau graba evenimentului de foc. Mai mult încă: exilatul este ființa prin excelență ce trăiește timpul pur al existenței și conștiința vremelniciei trecerii sale prin lume; poate de aceea e mai doritor decât oricine, de veșnicie. Veșnicia, sau pe un alt registru de-a fi: Nemurirea.

Doar poate dori Românul pribeag o nouă ducere în deșert unde Dumnezeu invers al lumii îl va prăvăli la fiecare încercare de semnificare a universului omenească? Și care e acolo ce, părăsind o țară, a uitat drumul de întoarcere spre ea?

Scriitorul pribeag are în exilul său, alt destin decât acela al omului occidental.

De căile de ieșire din singurătatea lumii și de mersul spre Izvorul de ființă și veșnicie, vor trebui să vorbească deacum revista "Caete de Dor".

Căci situația noastră e diferită de aceea a scriitorului sau filosofului occidental; în timp ce ultimul ajunge la luciditatea că viața noastră e absurdă într-o lume "de trop" (Sartre), scriitorul român din refugiu regăsește în singurătatea sa o regiune transcendentă lui, departe și pierdută, ca o existență paradisiacă de demult și ca o viață la care el se hotărăște pentru totdeauna. Platon vorbea de "amintirea" ideilor pure spre care putem îndrepta, cu folos, etica și ontologia noastră trecătoare. Dar ce alta e la Român decât netăcuta chemare a "Dorului" - blestem și sfințenie dăruită din bătrâni?! El, mereu ne întoarce și mereu ne arată știute și grele cărări de-a fi.

Scriitorul Român e cuprins de dor și acesta îi arată o regiune transcendentă: veșnică și nepieritoare, popas cântărilor noastre prin străinătatea lumii. Este vorba de Țara Românească. Ea este o depășire a ființei adăncite în vremelnicia timpului; ea este sărbătoarea spre care se petrece existența noastră; ea este intrarea singuratecului în totalitatea unei istorii, în Istoria Neamului.

Începe pentru conștiința scriitorului sau filosofului Român un lung dialog între el și această eternitate, mai adânc decât speranța și mai pasionat decât rățocirea lucid-disperată în pustie a scriitorului occidental. Descoperind o ființă transcendentă și care nu-l amăgește în cei patruzeci de ani din deșert, pribeagul român se vede ales în ursita unei datorii și faceri cu sens, creind adevărul și nu dulcea minciună etică a filozofiei occidentale.

Neamul românesc e mai întâi și mai întâi o Realitate Ontologică. Dorul ni-l arată fundat în transcendent, acolo unde Cuvântul s'a dorit chip și lume, s'a făcut om și-a ales o soartă de-a fi. Dumnezeu însuși a intrat în istorie, ca Neam, descălecând la începutul lumii între Nistru și Tisa, Dunărea și Marea cea mare.

Deaceia noi am conceput "Caete de Dor" ca o revistă de metafizică și poezie; căci cum altfel s'ar putea vorbi de Neamul nostru ca o realitate ontologică, acolo unde omul este în dor de veșnicie și'n dialog cu Dumnezeu vecin uneltelor sale? Nu numai vechiul cântec popular, ce vorbea de casă, de pământ străin și de dor ne-a ispitit în "Caetele" noastre. Acest lucru e făcut de tot exilul, pe bună dreptate de altfel, dar credem, oarecum insuficient. Trebuie să intri în semnificația cuvântului de seamă, trebuie să ascuți atent povestea adusă de vorba din bătrâni, pentru a intui priveliștea reală a țării românești, acea realitate transcendentă a neamului. Trebuie să faci din dor vehicul metafizic, pentru a putea fi într'adevăr un scriitor român în pribegie. Așa au criat pentru ei, haiducii pădurilor și ciobanii piscurilor, când Tara și realitatea ei vremelnică erau ocupate de hoardele răsăritene și serilunice.

Atunci se va înțelege că Neamul nu-i o realitate biologică, sociologică, psihologică sau politică. Că mai ireductibil substratul său metafizic, substrat ce-i însăși Dumnezeirea intrată în Istorie. "Caetele de Dor", vor să facă "Metafizica Neamului" - cântare de Dumnezeu firească și de viața cea fără de moarte. Dragostea noastră, singurătatea noastră, scrisul nostru, sunt dovada înțelegerii acestui ultim adevăr. Militarea lui se numește: NATIONALISM TRANSCEDENTAL.

E aici recunoașterea că suntem ontologia neamului: regiune transcendentă fiicăruia dintre noi, liberă și determinându-ne ființa. "Națiunea" - nu mai apare în ultima instanță: biologic, psihologic sau altceva. Ci ea, desvâluș - unică revelație! - Cuvântul creind lume. Originea ei, cuprinde felul ursitei de-a fi om și de-a avea o soartă. Aereu din Transcendent, ursita noastră ne strigă să ne creiem o altă soartă, mai bună, mai luminoasă; e glasul naționalismului transcidental, al singurului naționalism ce nu ne duce în ispită și'n păcat.

Poate de aceia "Caete de Dor" au plecat plini de încredere: noi eram liberați de prejudecăți, de sectarism și de interese străine culturii neamului.

"Caete de Dor" - militând pentru "Nationalism Transcendental", caută să fixeze în paginile ei metafizica neamului, - și neamul e mai întâi entitate ontologică - și să facă din exil, drum de regăsire și iubire între Români. Căci toți suntem urșiți să ne iubim unii pe alții; căci toți avem un fond comun între noi. Dincolo de pseudo-gândirea internaționalismului de clasă, dincolo de monopolul stupid al destinelor noastre - politice sau etnografice - noi suntem mai presus de toate o formă de absolut, a Absolutului făcut om. Nu pentru a ne serina decrete de expulzare din ființa românească, s'a murit la porțile țării și s'au povestit de străbuni trecerea lui Dumnezeu prin gospodăriile noastre.

Astfel lumea va creia o altă contemporaneitate între oameni; versul, letopisețul sau întrebarea filozofică, va vorbi de veșnicia neamului slăvit în transcendență și cu el, se va justifica existența noastră în exil și etica noastră de-afi. Fiicăruia, revista noastră i se adresează întrucât - în ființa sa, România nu-i numai un "accident" geografic ci și "Țara Pururei Veșnicii". Iar cine nu o gândește în termeni metafizici n'o poate înțelege nici n'o poate iubi cu adevărat.

Din Naționalismul Transcendental rezultă un fapt de mare importanță: posibilitățile noastre de-a opera în universal. Suntem acolo, undă valorile române-

nești nu par o simplă provincie pe harta spirituală a lumii, ci ele participă, întrucât sunt o formă de-a fi a Absolutului, la ceea ce constituie esența umanității. A fi în istorie, cu riscul haiducului, cu tristețea ciobanului, cu râsul nebunului din sat - trădează toată substanța insului, așa cum cultura greco-latină și occidentală o mărturisesc în operele sale literare și filosofice.

Naționalismul transcendent, dă românului în exil libertatea și obligația morală de-a iubi ceea ce neamul său i-a dat ca zestre, fără ca acest bun spiritual să-l rușineze față de alte neamuri cu mai lungi și mai puternice tradiții.

"Caete de Dor" vor face să întâlnească în dialog vorbele mari ale celor simpli cu tratatele filozofilor occidentali, ce constituiesc însuși logica de-a fi a oamenilor.

...Căci așa și numai așa se poate re-"deschide sfânta carte unde se află înscrisă gloria României"...

CONSTANTIN AMARIUTEI

C R O N I C A

DINU LIPATTI
și
prezența
românească

O existență care nu este prezentă și persistă numai la un nivel letargic, nu este decât un decor al istoriei ce se scurge în fața ei, fără a atinge sau a rișca.

O țară, o cultură, care nu intră în jocul scenic, este implicit atrasă spre culise, unde este destinată să lăncezească în așteptarea brânciului destinat să o istorizeze.

Un neam pus în paranteze de un factor mai puternic decât el - geografic sau istoric - este, desigur, o energie care nu dispăre și care, la soluționarea parantezei, va acționa, deși transformat, de ceea ce s'a întârplat în timp ce el era în prizonieratul unei absențe impuse. Dacă însă anumiți factori de-ai lui au reușit să rămână în afara acestor paranteze, ei nu au dreptul să încerce să elimine din ecuație - ar fi o matematică complet absurdă - sub pretext că grupul lui central este în prizonierat. Nu se poate concepe un refugiu, în măsura în care există conștiința unui refugiu și a unei emigrații, care caută să-și găsească numai alte baze de existență reduse la certitudinea de azi sau chiar de mâine, făcând abstracție de ecuația din care au ieșit sau necăutând să intre în jocul întreg. Căci nu este suficient să continue să producă minor spre folosul lor exclusiv, ci este nevoie - după orice matematică ar vrea să ne conducem - să caute modificarea întregii probleme, printr'un joc activ de influențe.

Și după cum am avut nevoie, în timpul războiului de un George Enescu care să rămână în țară și să fie prezent, cu o întreagă concepție artistică, în mijlocul unui popor închis asupra lui însuși, tot astfel avem astăzi nevoie de o prezență violentă în exterior; căci ceea ce a rămas în

paranteze tinde să fie uitat.

Dinu Lipatti care la începutul războiului era încă la începutul carierei sale, și nu a putut fi prezent sau poate nu a avut conștiința acestei prezențe, și-a dat acum prea-plinul, esențialul - a dat tot - pentru a arăta lumii că nu este suficient a lega pe cineva la gură pentru a-l obliga să tacă. Dacă anul trecut, concertul de Schumann pe care l-a executat la festivalul dela Besançon, depășind orice interpretare existentă, a fost cântecul lui de lebedă, - era destinat să fie ultima dată când se așeza în fața unui pian - moartea lui nu a fost inutilă căci besançon răzărăse să fie un festival internațional în care un mare muzician român a dat totul. Astfel Besançon a fost marcat de o prezență românească de neșters pentru că fusese plasat la limita între viață și moarte a unui român, așa cum douăzeci de milioane de alți români sunt plasați culturalicește pe aceeași limită. Cei care au organizat anul acesta festivalul nu au putut uita și, inaugurată de George Enescu sub semnul Lipatti, seria concertelor dela Besançon trebuia să sfârșească în 16 Septembrie cu o prezență românească: dimineață, o liturghie greco-catolică cântată în românește de un cor românesc și oficiată de preoți români în exil, iar după amiază un concert de cântece populare cântate de același cor, totul armonizat și dirijat de un tânăr muzician român format aproape în întregime în exil, Traian Popescu. Era un semn că un factor scăpat din paranteze nu numai că nu s'a absorbit sau eliminat, ci dimpotrivă a crescut, s'a dezvoltat și caută să influențeze întreaga situație.

Succesul prodigios recoltat nu a fost numai dvada unei perfecte realizări tehnice - comparația cu ceea ce precedase nu trebuia să fie neapărat în favoarea noastră - ci mai ales dovada unei admirații față de o prezență vie, activă și care nu putea fi eliminată prin punerea unui căluș pe gură. Muzica bisericească bizantină, străină prin modurile pe care le utilizează și prin lungirile ei, de tradițiile occidentale și muzica noastră populară alternând între ritmuri lente, dureroase, și dansuri vii, cu texte esențiale, neînțelese de public, nu era primul lucru care trebuia să atragă pe burghezii, bisontini sau pe străinii de Besançon care asistau sau ascultau retransmisiunea de către posturile de radio francez, englez și Vatican. Inșă prezența unui fragment de creștinism scăpat de prigoana religioasă și vitalitatea unui etnic care nu poate fi transformat, slavizat, arabizat, nu putea să nu impresioneze chiar pe acei care rămăneau puțin în afară de entuziasmul nostru.

Esta esențial, pentru a putea exista, ca emigrația românească să-și dea seama că nu este o emigrație decât în măsura în care ea uită că este numai un refugiu și că numai o prezență reală, violentă, poate să o salveze, pe ea și pe cei care sunt obligați să tacă. Nu înștalarea comodă în vreun continent îndepărtat poate să permită continuarea unei culturi românești și nici creația exclusivă spre folosul emigranților, ci numai impunerea acestei culturi Europei - întâi - și apoi întregii lumi.

Besançon, Septembrie 1951

ANTON CERBU

B I B L I O G R A F I E

ERNST JÜNGER "JOURNAL" I 1941-1943. Juillard, Paris 1951, 360 pag. (Traducerea în franțuzește a uneia din cele mai importante opere a scriitorului german interesează nu numai pe cititorii francezi, ci și pe cei români pentru că la pag. 204-05, Junger găsește pe masa lui Carl Smitt, înainte de a pleca pe frontul de răsărit, revista Zalnoxis a lui Mircea Eliade. Pleacă în războiu și o poartă cu el în raniță alături de numai alte câteva cărți. Iată ce scrie Junger despre această excepțională revistă: "Lecture de la revue Zalnoxis, qui a pris le nom d'un Heraklès scythe, que mentionne Hérodote... J'y ai lu deux essais (și aici scriitorul face un rezumat minuțios al celor citite). Le plan de cette revue promet beaucoup. Au lieu de suivre un plan logique forme une idéographie. Ces choses ne donnent une impression de caviar, d'oeuf de poisson. Chaque phrase est féconde.")

NAE IONESCU "CONVORBIRI". Freising 1951. (O dată importantă a culturii românești în exil: d-nii Mircea Eliade și George Racoveanu, elevi ai profesorului, pun la îndemâna cititorilor din pribegie câteva texte de Nae Ionescu. Alegerea e bine făcută și cu atât mai prețioasă cu cât găsim aici texte publicate în "Predania", extrem de greu de consultat. Într-o prefață semnată de către cei doi editori găsim o prezentare obiectivă și scrisă cu mult adevăr a profesorului:

"Cu cât trecea timpul, cu atât Nae Ionescu își preciza mai ferm adevărul lui rol în cultura românească: acela de învățător și de arbitru. Era înzestrat cu un dar unic de a crește și învăța oamenii și avea ca nimeni altul simțul judecătorului și al arbitrilor: știa să vadă clar datele esențiale ale problemei, știa să cuprânsească și ne învăța cum să înțelegem "și celălalt punct de vedere", ca să putem cuprinde realitatea în totalitatea ei. Dacă ar fi avut timp și dacă i-ăr fi plăcut s'o facă, Nae Ionescu ar fi putut scrie cea mai obiectivă istorie a civilizației românești moderne, căci adeziunea lui organică la un anumit stil de viață spirituală, nu-i micșora întru nimic posibilitățile de înțelegere a tuturor celorlalte forme reale; nu era necruțător decât cu pseudomorfozele și cu hibridii. Acest ortodox a vorbit cu simpatie și înțelegere nu numai despre catolicism, protestantism și iudaism, dar și despre islamism și buddhism, și era unul din cei adânci cunoscători, pe care i-am avut, ai Kabalei și ai misticeii judeice.

... Dacă s'ar fi născut și ar fi trăit într'un sat, cu un veac, două în urmă, Nae Ionescu ar fi rămas toată viața un plugar; ar fi iubit stelele și cântecele; și-ar fi crescut feciorii în credință și în cuviință, și și-ar fi sfârșit zilele, senin, ca sfetnic și judecător, între "oameni buni și bătrâni")

ALEXANDRU BUSUIOCEANU: "JOE BOUSQUET SU REALISMO MAGICO" studiu publicat în revista "Insula" din 15 Septembrie 1951. (Într'una din cele mai serioase reviste de literatură care apar la Madrid, alături de alți colaboratori care discută scriitori de talia lui Kafka, Faulkner sau Graham Greene, D; Alexandru Busuiocanu publică la locul de onoare al revistei, un studiu despre scriitorul francez Joe Bousquet, a cărui noapte lipsește literele franceze de un poet și un critic de seamă. Considerațiile d-lui Busuiocanu vădesc o cunoaștere profundă a literelor franceze, o dragoste susținută pentru adevărurile dificile ale poeziei, un interes justificat pentru problemele limbajului, care au preocupat în ultima vreme și pe autorul acelor minunate cărți care rânân "Traduit du silence" sau "Le Médisant par bonté";)

LIRCEA ELIADE: "LE CHAMANISME ET LES TECHNIQUES ARCHAIQUES DE L'EXTASE".
450 pag. în 8.-Paris, Payot 1951. (Monografie capitală asupra originilor experienței mistice. Studiul exhaustiv al compatriotului nostru a fost prezentat în librăriile pariziene ca "une mise au point définitive". Cităm câteva titluri de capitole: "Chamanisme et psychopétologie", "Initiation chamanique", "Chamanisme asiatique, indonésien, océmien, nord-américain, sud-américain", "Symbolisme et technique chamanique chez les Indo-Européens", "Fantasme, larvasme, taoisme", etc.)

LIRCEA ELIADE: "L'EUROPE ET LES RIDEAUX", în revista "Comprendre", vol. III pp. 115-123. (Aurul pune în evidență unitatea culturală a Europei, această "unitate în diversitate", care se face deja simțită în preistorie, și pe care civilizațiile mediteraneene și creștinismul o validează și pe plan spiritual. "Comprendre" este revista "Societății Europene de Cultură" și e editată în patru limbi, la Veneția. În acest număr colaborează Thomas Mann, Julien Huxley și André Gide.)

LIRCEA ELIADE: "ELEMENTS CHAMANIQUES DANS LE LAMAÏSME", în revista "France-Asie", No. 61-62, 1951, pp. 96-106. ("France-Asie" se tipărește la Saigon și este cea mai importantă publicație de limbă europeană care apare în Asia.)

LIRCEA ELIADE: "EINFÜHRENDE BETRACHTUNGEN ÜBER DEN SCHAMANISMUS", în revista Paideuma, Mitteilungen zur Kulturkunde (V, 1951, pp. 65-98). ("Paideuma", care apare la Frankfurt, este editată de Frobenius-Institut. Articolul d-lui Lircea Eliade reproduce conferința pe care d-sa a ținut-o în Martie 1950 la universitatea din Roma.)

LIBERTATEA ROMÂNESCA, No. 1, Madrid 1951. (Această nouă revistă apare sub conducerea poetului Horia Stănescu. În ceea ce privește orientarea revistei, cităm aceste semnificative mărturisiri de început: "Titlul însuși arată poziția: lupta pentru libertate în lume, pentru libertatea națiunii românești în comunitatea celorlalte națiuni libere și pentru libertatea persoanei umane în comunitatea națională. Aceste trei revendicări sunt la temelie acțiunii românești în această revistă de gândire și faptă.")

ROMANIA VIITOARE, Paris, No. 3. (De reținut articolul d-lui Th. Cazaban în care găsim această observație frumoasă: "Acolo unde Dumnezeu a dat "Cuvântul" diavolul a inventat "lozinca".)

G. CIORANESCU: "YSTUD" - Poeme amare, 48 pag. Paris 1951. (Placheta de poeme a autorului conține 20 de poeme însoțite de două gravuri de Iliu, non-figurative și non-obiective.)

"CE NU TREBUE SA UITAL" - Rio de Janeiro 1951. (Cercul cultural Andrei Lucreșianu care și-a început activitatea cu publicarea revistei "Inșir' te Lărgăritare" publică acum în colecția revistei o culegere de cântece "rupte din sufletul țării" - "concară neseacă de virtuți eroice pentru binele și pentru memoria pribegilor".)

OCTAVIAN GOGA "ROMANIA", Editura "Patria" - Freising 1951. (În editura ziarului "Patria" - în care putem aprecia colaborarea gânditorului D. C. Alzăr - d. D; Pârău inaugurează spre cinstea d-sale și în folosul cititorilor, cu unul din cele mai interesante articole ale poetului Octavian Goga, o colecție cărora îi spune "Nearul Românesc" și în care își propune să reproducă numeroase pagini din scrierile celor mai reprezentativi gânditori români,

pentru că notează, pe bună dreptate, d. Pârâu, în "lămurirea" care precedează textul lui Goga "reproducerea lor, în timpul de față, înseamnă, așa cred, una din cele mai sfinte datorii".)

CUGET ROMÂNESC, Anul I - No. 4, Buenos Aires 1951. (Revistă importantă, în deosebi, prin atențiile pe care le dă, fenomenului cultural. Numărul de față cuprinde un important supliment literar în care sunt reproduse texte din: T. Arghezi, Aron Cotruș, Panait Cerna, V. Voiculescu, Alexandru Macedonski, Octavian Goga, Lucian Blaga, Nichifor Crainic. În restul numărului, semnătura prețioasă a poetului Dem. Gh. Nolla, un articol de estetică românească semnat de arhitectul Ovidiu Coatu, Liviu Bogdan, etc.)

TRIBUNA, Anul I - No. 2, 1951. (De reținut în deosebi articolul despre "democrație" al d-lui Ion Rațiu și acela intitulat "Dimensiunile Condiției Omenești" al d-lui Leontin Constantinescu.)

RÂNDUIALA CRESTINEASCA, ce cuprinde în sine Sfintele Liturghii, Sfintele Taine, Ierurgiile, Laudele lui Dumnezeu, Preacuratei, Ingerilor și Sfinților precum și rugăciuni la toată trebuința acuma în acest chip întocmită spre folosința întregului cler și popor român din pribegie. 330 pag. Freising 1951. (Această Rânduială Creștinească a întocmit-o preotul Octavian Bârlea. Cu împodobirea și tipărirea ei s'a ostenit neobositul și harnicul cărturar și om de gust care rălâne G. Racoveanu. Prezentată în condiții excepționale, cu vignete reproduse după gravurile în lemn ale lui George Russu, cartea aceasta constituie un necesar îndreptar sufletesc.)

ROLANIA, Anul 3 - No. 3bis, Iulie 1951, Buenos Aires. (Numărul acesta relatează o întâmplare care trebuie cunoscută de toți românii din pribegie și mai ales de către cei care se ostenește întru scris. În momentele când harnicul editor Grigore Lănoilescu se pregătea, din toată sărăcia, să pună bazele "Cărții Pribegiei" (unde vor fi publicați în curând Mircea Eliade, Vintilă Horia, Theodor Școarțescu, Mihai Niculescu și alții) un tânăr muncitor, pre numele lui Ion Larii își oferă toate economiile lui pentru a ajuta la înjghebarea acestui focar de slovă românească. Gestul lui Ion Larii închide într'însul toată noblețea muncitorului român din exil care e alături de cei care se ostenește să facă din carte o altă unealtă, o nouă unealtă - aceea a spiritului. Numele lui Ion Larii trebuie memorat de toți scriitorii din exil. Într-o vreme când indiferența celor avuți și învuțiți pentru treburile spiritului e încă o probă de înstrăinare etică, gestul lui Ion Larii dă sărăciei dimensiunile ei nobile și secrete.)

Adresa revistei: 8 rue Pascal, Montrouge (Seine).
"CAETE DE DOR" (No. 4 Octombrie). - Dépôt légal No. 13973/51.

